

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ITALŠTÍ UPRCHLÍCI NA SUŠICKU V OBDOBÍ
PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY

Vedoucí práce: Mgr. Václav Grubhoffer, Ph.D.

Autor práce: Kristýna Hanusová

Studijní obor: Italský jazyk

Ročník: 3.

2018

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 31. července 2018

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu této bakalářské práce Mgr. Václavu Grubhofferovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, cenné rady a připomínky, a především za péči a čas, které této práci věnoval. Rovněž děkuji Bc. Adamu Hanusovi a PhDr. Janu Lhotákovi, Ph.D. za jejich výraznou pomoc při pramenném výzkumu. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat svým rodičům za jejich neochvějnou podporu.

Anotace

Předkládaná bakalářská práce se zabývá tématem italských uprchlíků na Sušicku v období první světové války. První tematická kapitola shrnuje problematiku první světové války v české a italské historiografii. Následuje uvedení do problematiky italských uprchlíků a recepce tohoto fenoménu opět v rámci české a italské historiografie. Druhá kapitola vychází převážně z mého vlastního pramenného výzkumu a jejím cílem je zmapovat pobyt italských vysídlenců na území politického okresu Sušice v letech 1915–1919.

KLÍČOVÁ SLOVA

italští uprchlíci, první světová válka, Sušice

Abstract

This thesis deals with the Italian refugees in the surroundings of Sušice during the First World War. The first chapter summarizes the problem of the First World War in the Czech and the Italian historiography. What follows is the introduction of the problem of the Italian refugees and the perception of this phenomenon again by the Czech and the Italian historiography. The second chapter is based on the primary sources research and its aim is to map the sojourn of the Italian refugees in the region of Sušice in 1915–1919.

KEYWORDS

Italian refugees, First World War, Sušice

Obsah

I. Úvod.....	7
II. Italští vysídlení v historiografii	9
II.1 <i>Velká válka</i>	9
II.2 <i>Itálie ve Velké válce</i>	12
II.3 <i>Italští vysídlení českýma očima</i>	15
II.4 <i>Italští vysídlení italskýma očima</i>	18
III. Italští vysídlení na Sušicku.....	19
III.1 <i>Italští uprchlíci na Sušicku v historických pramenech</i>	20
III. 2 <i>Příjezd</i>	23
III.3 <i>Pobyt v exilu</i>	28
III. 4. <i>Odjezd</i>	41
IV. Závěr	45
Riassunto.....	48
Soupis pramenů a literatury	49
Soupis obrazových příloh.....	55

I. Úvod

Když se před sto lety italští uprchlíci loučili s obyvateli pošumavských vesniček, kteří jim v době Velké války poskytli dočasné útočiště, darovali jim na znamení vděčnosti misál, který je měl Čechům připomínat. Sušičtí obyvatelé jej slíbili opatrovat a uchovat na věčnou památku. Vzpomínka na italské vysídlence, ze kterých se za tři a půl roku jejich pobytu v Pošumaví stali sousedé, známí a přátelé, postupem času bledla, až téměř úplně vymizela.

Povinnost ubytovat ve svém městě vysídlence z jižního Tyrolska se netýkala pouze tehdejšího politického okresu Sušice, ale dalších bezmála 60 okresů ležících na území Čech a Moravy. Do nich mělo být rozmístěno kolem 35 000 Italů. Přesto tato problematika stojí na okraji zájmu české historiografie a příliš velký prostor jí nevěnuje ani historiografie regionální. V Itálii je naproti tomu toto téma velmi živé, a právě prostřednictvím italských obcí, které podepsaly dohodu o partnerství s českými protějšky, se fenomén italských uprchlíků dostal v posledních letech i do českého povědomí. Velkou zásluhu na tom nepochybně měl Spolek přátel Ledra a jejich projekt *Bohemia Mia*. Stejnojmenný dokumentární film, který jsem před lety zhlédla, sehrál významnou roli při výběru tématu mé bakalářské práce. Vyprávění tří italských žen, které vzpomínaly na nucený odchod do Čech, mě velmi zaujalo a začala jsem pátrat po dalších informacích. S pomocí svého bratra jsem zjistila, že část těchto vysídlenců byla přesunuta rovněž do Sušice a Pošumaví, tedy do mého rodného regionu. Toto pro mě překvapivé zjištění bylo určujícím pro výběr tématu, kterému doposud nebyla regionální historiografií věnována žádná pozornost.

Ideálním cílem předkládané práce je tedy zvýšit povědomí o této málo známé etapě českých a italských dějin, která je i významnou kapitolou česko-italských vztahů moderní doby. Na tomto místě bych ráda vymezila dva pojmy, se kterými pracuji. Termíny *uprchlík* a *vysídlenec* jsou v této práci používány synonymně a slouží k označení jihotyrolských Italů, kteří byli přemístěni do předlitavského zázemí. Přestože je pojem *vysídlenec* přesnější, v názvu této práce byl ponechán termín *uprchlík*, tedy označení, které používaly dobové dokumenty.

Předkládané pojednání je rozděleno do čtyř částí – úvodu, dvou hlavních tematických kapitol a závěru. Jednotlivé kapitoly jsou členěny do kratších podkapitol.

Práce je dále opatřena obrazovými přílohami, které přibližují podobu historických pramenů, místa spjatá s italskými uprchlíky i je samotné, soupisem obrázků, pramenů a použité literatury.

První tematická kapitola je věnována širšímu historickému kontextu, jde o pokus o shrnutí problematiky první světové války v české historiografii. Dále věnuji pozornost velké válce očima italské historiografie, poté se již soustředím na tematiku italských uprchlíků a její recepci v české i italské historiografii. Druhá kapitola je založena na mém vlastním bádání v archivech a práci s historickými prameny různého druhu. I tato kapitola je členěna do podkapitol, které se věnují příjezdu, pobytu a odjezdu italských vysídlenců do původní vlasti. Kromě rekonstrukce historických skutečností událostních dějin věnuji prostor dějinám každodennosti italské komunity v Sušici a okolí.

II. Italsí vysídlenci v historiografii

II.1 Velká válka

Před sto lety skončil do té doby největší válečný konflikt, první světová válka. S jejím letošním výročím se toto téma objevuje ve veřejném prostoru častěji než dříve. Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích vytvořilo u příležitosti stého výročí konce první světové války výstavní projekt *První světová válka – léta zkázy a bolesti*, který „si klade za cíl zmapovat první světovou válku s jejími příčinami i důsledky, a to jak pro Českobudějovicko, tak i jihočeský region, Československo, ale i v mezinárodních souvislostech – zejména v česko-rakouských.“¹ Pro názornost byla v prostorách muzea vybudována replika zákopu a polního lazaretu. Trochu jiný pohled na první světovou válku nabízí Muzeum hlavního města Prahy svou expozicí *První světová válka v životě Pražanů*, jež se snaží návštěvníkům přiblížit každodenní život v zázemí v průběhu Velké války.² Podobný záměr sleduje i výstava *Strakonicko za 1. světové války*, která zobrazuje válečné období očima strakonických občanů.³ Česká republika si v roce 2018 připomíná další významné staleté jubileum, vznik Československé republiky. Toto téma je stěžejní například pro cyklus výstav *Založeno 1918*⁴ a pro společný projekt Národního muzea a Slovenského národního múzea *Česko-slovenská výstava/Slovensko-česká výstava*.⁵

Většina současných publikací s tematikou první světové války spadá převážně do skupiny populárně naučné literatury a věnuje se zejména bitvám, tažením, vojevůdcům, či válečné technice a zbraním. To lze ukázat například na nabídce internetového obchodu s knihami www.knihcentrum.cz, který na podzim 2017 nabízel 38 titulů k tématu první světové války.⁶ Česká, respektive československá historiografie, se v kontextu první světové války soustředí především na vznik samostatného československého státu. Této problematice se věnuje řada historiků,

¹ <http://www.muzeumcb.cz/program/vystavy/prvni-svetova-valka-leta-zkazy-a-bolesti.html> (přístup 9. 1. 2018).

² <http://muzeumprahy.cz/prvni-svetova-valka-v-zivote-prazanu/> (přístup 9. 1. 2018).

³ <http://www.muzeum-st.cz/cs/muzeum/akce-vystavy/prehled-2018/strakonicko-za-1-svetove-valky/> (přístup 9. 1. 2018).

⁴ <https://www.hrad.cz/cs/kultura-na-hrade/program/zalozeno-1918-aneb-vystavy-na-prazskem-hrade-k-100.-vyroci-vzniku-csr-10919#description-box> (přístup 9. 1. 2018).

⁵ <http://cesko-slovensko.eu/> (přístup 9. 1. 2018).

⁶ Vlastní výpočet z nabídky listopad 2017 internetového obchodu www.knihcentrum.cz (přístup 12. 11. 2017).

z novější historiografie například Ivan Šedivý v díle *Češi, české země a velká válka 1914–1918*,⁷ v němž si autor všímá jak české účasti v bojích, tak i života v zázemí a jeho kulturní, sociální a politické každodennosti. Ve výčtu základních děl nelze opominout *Velké dějiny zemí Koruny české*. Konkrétně se tématu první světové války věnuje dvanáctý svazek této obsáhlé knižní série.⁸ Autorsky se na něm podíleli Pavel Bělina, Michael Borovička, Jiří Kaše a Jan Kučera. Další vlivnou autoritou českých moderních dějin je Jiří Kořalka. Ve svém díle *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815–1914. Sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích* se primárně zabývá obdobím rakouské monarchie, nicméně si všímá také situace v Evropě před vypuknutím první světové války.⁹ Pro získání základní orientace v dané problematice je vhodná publikace Roberta Kvačka *První světová válka a česká otázka*.¹⁰

Fenomén Čechů bojujících v první světové válce na straně rakouské armády se v české historiografii objevil poměrně nedávno. Jedním ze současných historiků, kteří se zabývají touto tematikou je Libor Nedorost, autor třídílné publikace *Češi v 1. světové válce*. V prvním díle této trísazkové knižní řady nazvaného *Mým národům*¹¹ se zaměřuje na charakteristiku rakousko-uherské armády před vypuknutím první světové války, popisuje srpnovou mobilizaci a její vnímání z perspektivy české veřejnosti a líčí prožitky české společnosti na počátku tohoto konfliktu. Další dva svazky *Na frontách velké války*¹² a *Do hořkého konce*¹³ se orientují na jednotlivé bitvy svedené rakousko-uherskou armádou. Autor vedle popisu bojů přináší také svědectví o válečných zážitcích českých vojáků bojujících na frontách Velké války.

Po vytvoření Československé republiky byl hlavním tématem historiografie domácí a zahraniční odboj, především československé legie působící ve Francii a Rusku. Vzhledem k tomu, že na italské frontě byly československé legie vytvořeny až téměř na konci války, publikací, které se jim věnují, je velmi omezené množství. O

⁷ Ivan ŠEDIVÝ, *Češi, české země a velká válka 1914–1918*, Praha 2014.

⁸ Pavel BĚLINA – Michael BOROVIČKA – Jiří KAŠE, *Velké dějiny zemí Koruny české*, svazek XII, b, Praha 2013.

⁹ Jiří KOŘALKA, *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815–1914. Sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*, Praha 1996.

¹⁰ Robert KVAČEK, *První světová válka a česká otázka*, Praha 2013.

¹¹ Libor NEDOROST, *Češi v 1. světové válce, 1. díl, Mým národům*, Praha 2006.

¹² TÝŽ, *Češi v 1. světové válce, 2. díl, Na frontách velké války*, Praha 2006.

¹³ TÝŽ, *Češi v 1. světové válce, 3. díl, Do hořkého konce*, Praha 2007.

československých legionářích v Rusku pojednávají díla českobudějovického historika Dalibora Váchy *Bratrstvo*¹⁴ a *Ostrov v bouři*.¹⁵ V obou knihách se autor zaměřil především na každodenní život legionářů, kteří se po skončení první světové války zúčastnili také bojů proti bolševikům v ruské občanské válce. Na úrovni lokální historiografie je téma československých legií zpracováno například v publikaci *Sušicko a boj za samostatnost*, jež vznikla u příležitosti odhalení památníku odboje a padlých v Sušici 28. září 1933.¹⁶

Československá obec legionářská vytvořila v roce 2017 na základě putovních výstav publikaci věnovanou vzniku, vývoji, fungování a bojům československých legií na jednotlivých frontách. Kniha *Československé legie 1914–1920: Katalog k výstavám Československé obce legionářské* je doplněna velkým množstvím dobových fotografií, map a plánů.¹⁷ Dalším rozsáhlým projektem Československé obce legionářské je legiovlak, věrná kopie legionářského vlaku z let 1918–1920, který od roku 2015 křížuje Českou republikou a jehož cílem je zvýšit povědomí o československých legiích.¹⁸ Problematice československých legií v rámci francouzské, ruské i italské fronty se též věnuje publikace *Českoslovenští legionáři (1914–1920)*,¹⁹ na jejíž přípravě spolupracovali Karel Pichlík, Bohumír Klípa a Jitka Zabloudivová. Autoři se snaží přiblížit proces formování československého zahraničního odboje a vyzdvihují důležitost československých legií pro vznik samostatného Československa.

Se vznikem samostatné Československé republiky je neodmyslitelně spjata také osobnost Tomáše Garrigua Masaryka. Jeho životem, dílem a činností související s budováním československého státu se zabývá celá řada publikací, ať už od dobových, či současných autorů. Výběrově lze zmínit například monografie Vítězslava Houšky vzniklé ve spolupráci s Masarykovým demokratickým hnutím: *Masaryk známý, neznámý*,²⁰ *Lidé kolem T. G. M.*²¹ nebo *T. G. M. myslitel a státník*.²² Obsáhlou biografii

¹⁴ Dalibor VÁCHA, *Bratrstvo, Všední a dramatické dny československých legií v Rusku (1914–1918)*, Praha 2015.

¹⁵ TÝŽ, *Ostrov v bouři, Každodenní život československých legií v ruské občanské válce (1918–1920)*, Praha 2016.

¹⁶ Josef GRUND, *Sušicko a boj za samostatnost*, Sušice 1933.

¹⁷ Milan MOJŽÍŠ (ed.), *Československé legie 1914–1920: Katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017.

¹⁸ <http://www.csol.cz/domains/csol.cz/index.php/legiovlak> (přístup 10. 12. 2017).

¹⁹ Bohumír KLÍPA – Karel PICHLÍK – Jitka ZABLOUDILOVÁ, *Českoslovenští legionáři (1914–1920)*, Praha 1996.

²⁰ Vítězslav HOUŠKA, *Masaryk známý, neznámý*, Praha 2005.

Tomáš Garrigue Masaryk vytvořil francouzský historik Alain Soubigou, který představil prvního československého prezidenta jako osobnost evropského formátu, nezatíženou patosem českých národních dějin.²³ U příležitosti osmdesátého výročí smrti T. G. Masaryka, které proběhlo v roce 2017, byla této mimořádné osobnosti české historie věnována poměrně velká mediální pozornost. Masarykův odkaz připomněly nejen nové knižní tituly, ale také výstava Národního muzea *Fenomén Masaryk*.²⁴

II.2 Itálie ve Velké válce

V porovnání se zmíněnými oblastmi bádání je jak v rámci české, tak světové historiografie, celkem malý prostor věnován italsko-rakousko-uherským vztahům před první světovou válkou. Tuto problematiku ve své knize *Italy and the World War*²⁵ zpracoval americký spisovatel a diplomat Thomas Nelson Page (1853–1922), který v letech 1913 až 1919 působil v Itálii jako velvyslanec. Tendence dotyčné publikace odpovídá pozici, ze které autor pozoroval dění před vypuknutím a v průběhu první světové války. Přestože se velvyslanec jasně přiklonil na stranu Itálie, lze v jeho díle nalézt cenné informace z italského politického prostředí, ve kterém se Page pohyboval – díky čemuž dokázal zprostředkovat čtenáři postoj Italského království. Autorovým záměrem bylo, podle jeho vlastních slov, přiblížit politickou situaci v Itálii a objasnit důvody Italského království pro vstup do války. Podle Page se Itálie do bojů zapojila především s cílem dokončit *Risorgimento* připojením oblastí, které spadaly pod Rakousko-Uhersko. Page ocenil ryzí nacionalismus Italského království a jeho snahu o přivedení italských menšin do společného státu – o což tyto Rakouskem „okupované“ menšiny samy velice stály. Opuštění Trojspolku a vstup do války na straně dohodových států viděl Page jako jediný možný způsob, jak tohoto cíle dosáhnout. Tento úhel pohledu je zcela odlišný od tradičního střeoevropského, který chápe vstup Itálie do války na straně Dohody jako jasnou zradu.

²¹ TÝŽ, *Lidé kolem T. G. M.*, Karviná 2006.

²² TÝŽ, *T. G. M. myslitel a státník*, Karviná 2007.

²³ Alain SOUBIGOU, *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2004.

²⁴ <http://www.nm.cz/Historicke-muzeum/Pripravujeme-HM/Fenomen-Masaryk.html> (přístup 10. 12. 2017).

²⁵ Thomas Nelson PAGE, *Italy and the World War*, New York 1920. V této práci bude citováno z verze dostupné online <http://net.lib.byu.edu/estu/wwi/comment/Italy/Page02.htm#3> (přístup 10. 12. 2017).

Takto vnímají italské vyhlášení války Rakousku například historikové Libor Nedorost nebo Josef Fučík. Komplexnější pohled na rakousko-italské a německé vztahy před první světovou válkou nabízí Milan Hlavačka, který se kromě diplomacie a politicko-vojenské spolupráce věnuje též otázkám ekonomickým a hospodářským. V *Podivné alianci* podrobně rozebírá politickou situaci v předválečném Německu, Rakousku-Uhersku a Itálii, se zaměřením na jejich zahraniční politiku a na koloniální otázku. Dále představuje klíčové osobnosti, které stály u zrodu Trojspolku.²⁶

Skutečnost, že Itálie nevstoupila do války po boku svých spojenců a místo toho zachovala v prvním roce bojů neutralitu, italští historikové jako zradu nevnímají. Tento postoj zaujímá například Giuliano Procacci, který poukazuje na to, „že rakouské ultimátum Srbsku podle podmínek smlouvy, jež byla obnovena v roce 1912, *casus foederis* netvoří.“²⁷ Jinými slovy, Itálie nebyla povinna vstoupit do války, aniž by porušila spojenectví, neboť Rakousko-Uhersko vojensky nenapadl třetí stát, ale monarchie mu sama vyhlásila válku. Ke stejnému výkladu se přiklánějí taktéž historikové Antonio Desideri a Mario Themelly, kteří zdůrazňují, že v konfliktu bylo agresorem Rakousko-Uhersko, z jehož strany došlo k vypovězení války, což bylo v rozporu s defenzivní povahou smlouvy.²⁸ Giovanni Sabbatucci a Vittorio Vidotto k tomu dodávají, že italské rozhodnutí zachovat neutralitu ospravedlňuje také fakt, že předtím, než se Rakousko-Uhersko rozhodlo vstoupit do válečného stavu se Srbskem, neproběhla žádná konzultace s Italským královstvím jako s rakouským spojencem.²⁹

Ke zradě ze strany Italského království vůči Rakousku-Uhersku nedošlo podle Procacciho ani v květnu roku 1915, kdy Itálie vyhlásila Rakousku válku. Přiznává ovšem, že šlo o prudký obrat, co se týče politické orientace. Shodně s Thomasem Pagem uvádí jako jeden z podnětů, které Itálii vedly k tomuto rozhodnutí, snahu dokončit *Risorgimento* připojením oblastí Tridentstva, jižního Tyrolska, Terstu a Dalmácie (s výjimkou města Rijeky), jež byly Itálii přislíbeny mocnostmi Dohody.³⁰ Procacci zároveň poukazuje na vnitropolitické důvody vstupu Itálie do války, které byly podle jeho názoru rozhodující. Vláda mladé země se zapojením do konfliktu snažila

²⁶ Milan HLAVAČKA, *Podivná aliance*, Praha 1987.

²⁷ Giuliano PROCACCI, *Dějiny Itálie*, Praha 1997, s. 323.

²⁸ Antonio DESIDERI – Mario THEMELLY, *Storia e storiografia. Il Novecento: dall'età giolittiana ai nostri giorni*, Florencie 1997.

²⁹ Giovanni SABBATUCCI – Vittorio VIDOTTO, *Il mondo contemporaneo. Dal 1848 a oggi*, Bari 2005.

³⁰ Tamtéž, s. 323.

odvést pozornost od vnitřních problémů státu. Za války by role vlády na úkor parlamentu posílila a autoritativnější pojetí státu by pak mohlo být zachováno i po válce.³¹ Vizi krátké, úspěšné války, která posílí autoritu vlády a oslabí vnitřní opozici, sdílely i jiné evropské státy, například Německo, nebo Rakousko-Uhersko, které válkou proti Srbsku sledovalo podobné cíle – jako oslabit politické pnutí mezi Rakouskem a Uherskem.

Procacci se svým důrazem na vnitropolitické důvody vstupu Itálie do války poměrně výrazně blíží pojetí německého historika Hanse-Ulricha Wehlera, jenž jako velký zastánce teorie *Sonderweg* zkoumá zahraniční politiku Bismarcka i jeho nástupců, a vidí v ní snahu o překonání vnitřní nejednoty mladého německého císařství, která vyústila v první světovou válku.³² Podobnost Německa a Itálie je v tomto ohledu nepopíratelná. Oba dva státy vznikly sjednocujícím procesem v druhé polovině 19. století. Tento proces probíhal „shora“ a mladé říše zůstávaly i nadále vnitřně velmi heterogenní a nestabilní. Rozdíly panovaly mezi jednotlivými regiony obou zemí, hlavně co se týče jejich industrializace a modernizace. V Itálii byla tato rozdílnost patrná mezi průmyslovým modernizovaným severem a zemědělským zaostalým jihem. Jednotu těchto zemí tak ohrožovaly cyklické průmyslové, ale i zemědělské krize. Podle Wehlera se evropské země snažily čelit ekonomickým krizím imperialismem, tedy rozdělením světa na kolonie, které měly mateřskému státu poskytovat levné suroviny i možnost průmyslového odbytu.³³ Itálie, stejně jako Německo, přišla do tohoto závodu pozdě. A tak oběma státům nezbývalo než usilovat o změnu ve vlastním teritoriu. V případě Německa šlo o změnu rozložení sil v celé Evropě, v případě italském spíše o změnu poměrů v jihovýchodní Evropě. Značně roztráštěná byla též politická scéna obou zemí. V parlamentu se střetávaly protichůdné zájmy katolíků, socialistů, nacionalistů i demokratů a republikánů toužících zrušit monarchii a zavést republiku. Omezení jeho vlivu bylo lákavou možností jak pro německého kancléře,³⁴ tak pro italského předsedu

³¹ G. PROCACCI, *Dějiny*, s. 324.

³² *Sonderweg* je kontroverzní teorie o specifickém historickém vývoji Německa v 19. a na počátku 20. století. Mezi zastánce německé *zvláštní cesty* patří například Hans-Ulrich Wehler nebo Jürgen Kocka. Srov. Hans-Ulrich WEHLER, *Bismarck's Imperialism 1862–1890*, Past & Present 18, 1970, č. 48, s. 119–155.

³³ Tamtéž, s. 122.

³⁴ Tamtéž, s. 147.

vlády.³⁵ Opomenout nelze ani vliv velkopřemyslové lobby, který byl v obou státech silný.³⁶

II.3 *Italští vysídlení českýma očima*

Důležitým tématem studia první světové války je otázka nucené migrace civilního obyvatelstva ze zón postižených válečným konfliktem, jež se od roku 1915 týkala například právě početné italské menšiny, jak bude podrobně pojednáno v následujícím textu. Tuto problematiku lze zároveň chápat jako významnou kapitolu z dějin česko-italských vztahů.³⁷ Na úrovni české historiografie stojí téma italských uprchlíků na našem území v období první světové války mimo hlavní zájmový proud. Dokladem toho je fakt, že se dané problematice věnuje pouze hrstka autorů. Dlouhodobě se touto tematikou zabývají Ivana Bojdová a Eva Šebková, které se ve svých studiích soustředí především na zmapování situace v Jihomoravském kraji, zejména v oblastech Blanenska a Boskovicka. V roce 2005 tato autorská dvojice publikovala článek ve Sborníku Muzea Blansko *Italští uprchlíci na Blanensku v průběhu 1. světové války*,³⁸ který přinesl cenné informace o pobytu italských uprchlíků v jižní části Moravy. Kromě přerozdělování a ubytování vysídlených Italů příspěvek pojednává také o finanční a materiální pomoci, duchovní správě a školství.

Na téma školní docházky malých vysídlenců vznikla již v roce 2004 studie Evy Šebkové, zveřejněná opět ve Sborníku Muzea Blansko, s názvem *Italští uprchlíci ve školních kronikách bývalého politického okresu Boskovice*.³⁹ V roce 2012 vydala Městská knihovna Blansko svazek *Italští uprchlíci v 1. světové válce*.⁴⁰ Roku 2014 publikoval stejný kolektiv autorů, Ivana Bojdová, Eva Šebková a Karel Šebek,

³⁵ G. PROCACCI, *Dějiny*, s. 325.

³⁶ Tamtéž, s. 324.

³⁷ Inspirativním příspěvkem k dějinám česko-italských, respektive československo-italských vztahů v moderní době, je kolektivní monografie, která se však věnuje vztahům obou zemí především v období po první světové válce. Srov. Jitka RAUCHOVÁ – Bohumil JIROUŠEK a kol., *Věda, kultura a politika v československo-italských vztazích 1918–1951*, České Budějovice 2012 (=Jihočeský sborník historický 81, 2012 – Supplementum 4).

³⁸ Ivana BOJDOVÁ – Eva ŠEBKOVÁ, *Italští uprchlíci na Blanensku v průběhu 1. světové války*, in: Sborník Muzea Blansko, Blansko: Muzeum Blansko 2005, s. 47-54.

³⁹ Eva ŠEBKOVÁ, *Italští uprchlíci ve školních kronikách bývalého politického okresu Boskovice*, in: Sborník Muzea Blansko, Blansko: Muzeum Blansko 2004, s. 115-121.

⁴⁰ Ivana BOJDOVÁ – Eva ŠEBKOVÁ – Karel ŠEBEK, *Italští uprchlíci v 1. světové válce*, Blansko 2012.

monografii *Italští uprchlíci na jižní Moravě v letech 1915–1919*,⁴¹ která podrobně mapuje pobyt válečných uprchlíků opět na území jižní Moravy, a to od jejich příjezdu v roce 1915 až do návratu do vlasti roku 1919. Text je bohatě doplněn fotografiemi a přehlednými seznamy. Kniha obsahuje mimo jiné rozsáhlý jmenný seznam trentinských uprchlíků na Moravě s jejich osobními údaji (datum narození, úmrtí, místo původu, místo pobytu na Moravě atd.). Velmi přínosný je též soupis obcí, do kterých byli vysídlenci přerozděleni. Publikace čerpá z vlastní badatelské činnosti autorů, jež tvoří většinu zdrojů, využívá ale i již existující studie, uvádí například článek Jany Brychtové *Zaměstnání ve strojárnách*, který byl již dříve otisknut ve Sborníku Muzea Blansko pod názvem *Italové v blanenském závodě firmy Strojárny, a. s., dříve Breitfeld Daněk v letech 1915–1919*.⁴² Díky této syntéze informací představuje kniha *Italští uprchlíci na jižní Moravě v letech 1915–1919* nejucelenější dílo zabývající se fenoménem italských uprchlíků na jižní Moravě vydané v České republice. V roce 2015 vydalo nakladatelství Centro Studi Judicaria italskou verzi výše zmíněné knihy: *Profughi italiani in Moravia del Sud negli anni 1915–1919*.⁴³ Italům, kteří byli v období první světové války evakuováni na území Moravy, se věnuje také Jana Krejčová ve své studii *Italští uprchlíci na Svatém Kopečku v období Velké války*, jež byla v loňském roce uvedena ve vlastivědné revue střední Moravy.⁴⁴

V Čechách je poměrně dobře podchycena oblast Kladenska, kam byl po vypuknutí války mezi Itálií a Rakousko-Uherskem převezen velký počet italských vysídlenců. Ti pocházeli z Valle di Ledro, kde se v roce 2008 u příležitosti výročí devadesáti let od skončení první světové války uskutečnilo setkání delegátů italské i české strany, tedy představitelů Svazu obcí Valle di Ledro a zástupců obcí a měst Buštěhrad, Chyňava, Doksy, Milín, Nový Knín, Příbram, Ptice a Všeň. Při této události byla podepsána dohoda o partnerství, jež dala vzniknout hned dvěma italsko-českým vzpomínkovým publikacím. První z nich vydalo v červnu 2008 nakladatelství Centro Studi Judicaria Collana „Judicaria Summa Laganensis“ pod názvem *BOEMIA. L'esodo della Val di Ledro 1915–1919*. Zpracoval ji novinář a spisovatel Dario Colombo. Kniha

⁴¹ TÍŽ, *Italští uprchlíci na jižní Moravě v letech 1915–1919*, s. n. 2014.

⁴² Jana BRYCHTOVÁ, *Italové v blanenském závodě firmy Strojárny, a. s., dříve Breitfeld Daněk v letech 1915–1919*, in: Sborník Muzea Blansko, Blansko: Muzeum Blansko 2008, s. 56-59.

⁴³ Ivana BOJDOVÁ – Eva ŠEBKOVÁ – Karel ŠEBEK, *Profughi italiani in Moravia del Sud negli anni 1915–1919*, Tione di Trento (TN): Centro studi Judicaria 2015.

⁴⁴ Jana KREJČOVÁ, *Italští uprchlíci na Svatém Kopečku v období Velké války*, Střední Morava: vlastivědná revue 23, 2017, č. 44, s. 48-57.

je vybavena velkým množstvím dobových fotografií.⁴⁵ Stala se inspirací pro publikaci vydanou následujícího roku v obci Doksy: *Památce vysídlenců z údolí Ledro v okresním hejtmanství Kladno (1915–1919) / In memoria degli sfollati della Valle di Ledro nella provincia di Kladno (1915–1919)*. Tato kolektivní monografie se snaží doplnit předchozí publikaci o údaje zjištěné v pramenech české provenience a konfrontovat je s italskými zdroji. Jedná se především o zápisy z matričních knih římskokatolické církve z jednotlivých farností a pamětních knih dotýčných měst. Práce se podrobně věnuje celkem čtrnácti městům z bývalého Okresního hejtmanství Kladno.⁴⁶

Na základě podepsání dohody o partnerství vznikl Spolek přátel Ledra, který udržuje přátelské vztahy s obyvateli údolí Ledra a společně s nimi v průběhu roku pořádá výměnné pobyty a kulturní akce.⁴⁷ Zajímavým projektem spolku bylo vytvoření Stezky česko-italského přátelství v Chyňavě se zastaveními na místech, kde italští vysídlenci před sto lety pobývali.⁴⁸ Chyňava byla zároveň posledním místem v Čechách, kde byla instalována putovní výstava *Bohemia mia* věnovaná památce italských vysídlenců z Valle di Ledro. Výstava byla zahájena 30. dubna 2012 v Italském kulturním institutu v Praze, dále byla prezentována v Příbrami, na Svaté Hoře, v Novém Kníně, Buštěhradu, Doksech a na závěr v již zmíněné Chyňavě.⁴⁹

Malá skupina italských běženců pobývala od srpna 1915 v obci Štěnovice v dnešním okrese Plzeň-jih, o čemž ve sborníku jižního Plzeňska informovala Alena Vlčková.⁵⁰ Štěnovičtí vzpomněli na Italy, kteří během války našli v jejich obci dočasný domov, při příležitosti stého výročí vypuknutí první světové války, kdy byl na tamním hřbitově odhalen pomník se jmény italských dětí, které v letech 1915 a 1916 ve Štěnovicích zemřely.

⁴⁵ Dario COLOMBO, *BOEMIA. L'esodo della Val di Ledro 1915–1919*, Tione di Trento (TN) 2008.

⁴⁶ Miroslav OLIVERIUS a kol., *Památce vysídlenců z údolí Ledro v okresním hejtmanství Kladno (1915–1919) / In memoria degli sfollati della Valle di Ledro nella provincia di Kladno (1915–1919)*, Doksy 2009.

⁴⁷ http://www.ledro.cz/Bohemi_Mia/Vitejte.html (přístup 17. 2. 2018).

⁴⁸ <https://www.chynava.cz/obec-7/stezka-cesko-italskeho-pratelstvi/> (přístup 17. 2. 2018).

⁴⁹ <https://www.psp.cz/sqw/cms.sqw?z=4606> (přístup 17. 2. 2018).

⁵⁰ Alena VLČKOVÁ, *Italští a slovinští váleční běženci ve Štěnovicích*, Jižní Plzeňsko: historicko-vlastivědný sborník muzea jižního Plzeňska v Blovicích 12, 2014, s. 49-50.

II.4 Italští vysídlenci italskýma očima

Ve svých studiích se otázkou italských uprchlíků v první světové válce zabývá taktéž Táňa Václavíková,⁵¹ která je členkou sdružení Historická laboratoř Rovereto (*Laboratorio di storia di Rovereto*), jehož partnerem je Městské muzeum v Roveretu (*Museo civico di Rovereto*).⁵² Sdružení se věnuje lokální historii především 20. století a mezi jeho hlavní aktivity patří správa archivu ego-dokumentů a fotografií, publikační činnost, pořádání výstav a přednášek. Součástí sdružení je také studentské divadlo (*Laboratorio teatrale studentesco*), které projednává historická témata převádí atraktivní formou na jeviště.

V posledních letech byla hlavní oblast bádání roveretského sdružení zaměřena na problematiku tridentských uprchlíků, což vyústilo ve dvousvazkovou publikaci nazvanou *Gli spostati. Profughi, Flüchtlinge, Uprchlíci. 1914–1919*.⁵³ První díl s podtitulem *Fotografarsi. Scriversi* mapuje život italských vysídlenců v exilu skrze fotografické materiály a úryvky z dokumentů osobní povahy, například z deníků nebo dopisů. Fotografie použité v tomto svazku byly poskytnuty z osobních sbírek nebo ze státních institucí, především z archivů, muzeí a knihoven. K projektu přispělo velké množství spolupracovníků, díky kterým se podařilo získat archivní materiály nejen z italských fondů, ale i z rakouských, českých a moravských sbírek. Ve druhém díle nazvaném *La storia* se jeho autor Paolo Malni⁵⁴ věnuje evakuaci civilního obyvatelstva jižního Tyrolska nejen do vnitrozemí rakouské monarchie, ale i hluboko do Italského království. V historickém pojednání bylo použito velkého množství pramenů, ať už italských, rakouských nebo českých, díky čemuž je publikace nejucelenější studií, která doposud k danému tématu vyšla.⁵⁵

V rámci projektu *Gli spostati* byla vytvořena stejnojmenná výstava, která v roce 2015 putovala po trentinských muzeích. Od února letošního roku je tuto putovní

⁵¹ Ze studií Táni Václavíkové například Táňa VÁCLAVÍKOVÁ, *Uprchlíci z jižního Tyrolska v Čechách a na Moravě 1915–1919*, in: První světová válka a role Němců v českých zemích, Ústí nad Labem: Muzeum města Ústí nad Labem – Univerzita J. E. Purkyně, Ústav slovansko-germánských studií FF UJEP, 2015 s. 74-91.

⁵² Za poskytnuté informace o činnosti Historické laboratoře Rovereto a o přípravách publikace *Gli spostati* velice děkuji Dott.sse Táně Václavíkové.

⁵³ *Gli spostati. Profughi, Flüchtlinge, Uprchlíci. 1914–1919*, 1-2, Rovereto 2015.

⁵⁴ Z jeho studií k danému tématu například Paolo MALNI, *Profughi italiani in Austria: una storia dei vinti, una storia del Novecento*, in: Bruna Bianchi (a cura di), *La violenza contro la popolazione civile nella Grande Guerra: deportati, profughi, internati*, Milano 2007, s. 233-258; TÝŽ, *Fuggiaschi: Il campo profughi di Wagna 1915–1918*, San Canzian d'Isonzo 1998.

⁵⁵ TÝŽ, *Gli spostati. Vol. 2, La storia*, Rovereto 2015.

výstavu *Vyhnaní. Uprchlíci 1914–1918*, která je věnována každodennosti vysídlenců, možné vidět i v České republice. Zahájení expozice proběhlo v Muzeu Vysočiny v Havlíčkově Brodě, pokračuje i v dalších českých městech, ve kterých našli během války italsí uprchlíci útočiště.⁵⁶

Fenoménu trentinských vysídlenců věnuje italská historiografie poměrně velký prostor. Největší zájem toto téma vzbuzuje pochopitelně v dnešním regionu Trentino-Alto Adige, neboť právě jeho tehdejší obyvatelé odsud byli před více než sto lety nuceni odejít. Studie pojednávající o trentinském exodu (*esodo dei trentini*), jak je tato historická událost v Itálii často označována, začaly vznikat již po skončení první světové války. Mnohé vycházely v periodikách *Alba Trentina* nebo *Studi Trentini*, jež jsou dostupná na internetu v digitalizované podobě.⁵⁷ Výběrově jmenujme například *Memorie sanitarie dei profughi trentini a Salisburgo* od Guida De Probizera⁵⁸ nebo *I fuggiaschi italiani a Pottendorf* Paola Zadra.⁵⁹ Vyčerpávající bibliografický seznam publikací, ať už vědeckých či memoárových vydaných k tomuto tématu, je uveden v již zmíněném svazku *Gli spostati. Profughi, Flüchtlinge, Uprchlíci. 1914–1919*. Mezi jinými jsou to *La città di legno: profughi trentini in Austria 1915–1918* od Diega Leoniho, Camilla Zadry a Quinta Antonelliho,⁶⁰ *Braunau-Katzenau-Mitterndorf 1915–1918: il ricordo dei profughi e degli internati del Trentino* Maria Eichty⁶¹ nebo *Scritture di guerra 4*, soubor úryvků z deníků a dopisů šesti italských uprchlic.⁶²

III. Italsí vysídlenci na Sušicku

⁵⁶ https://havlickobrodsky.denik.cz/kultura_region/vystava-odhaluje-malo-znamy-pribeh-italskych-uprchliku-20180217.html (přístup 16. 7. 2018). Do 26. srpna 2018 bude možné výstavu shlédnout v Rokycanech. Srov. <https://www.novinky.cz/vase-zpravy/plzensky-kraj/rokycany/5779-51222-vystava-vyhnaní-doputovala-do-rokycanskeho-muzea.html> (přístup 16. 7. 2018).

⁵⁷ <https://www.cultura.trentino.it/Banche-dati/Riviste-storiche> (přístup 10. 5. 2018).

⁵⁸ Guido DE PROBIZER, *Memorie sanitarie dei profughi trentini a Salisburgo*, Alba trentina, 1923. č. 5-7, s. 126-140.

⁵⁹ Paolo ZADRA, *I fuggiaschi italiani a Pottendorf*, Studi trentini, 1923, II trimestre, s. 151-153.

⁶⁰ Diego LEONI – Camillo ZADRA – Quinto ANTONELLI, *La città di legno: profughi trentini in Austria 1915–1918*, Trento 1995.

⁶¹ Mario EICHTA, *Braunau-Katzenau-Mitterndorf 1915-1918: il ricordo dei profughi e degli internati del Trentino*, Cremona 1999.

⁶² Quinto ANTONELLI – Diego LEONI – Maria Beatrice MARZANI, *Scritture di guerra 4*, Rovereto 1996.

III.1 *Italští uprchlíci na Sušicku v historických pramenech*

Předkládaná práce si klade za cíl prostřednictvím vlastního pramenného výzkumu a následné komparace s již existujícími studii rekonstruovat pobyt italských vysídlelců v politickém okrese Sušice v letech 1915–1919. Po heuristické stránce rozprava vychází především z fondů Státního okresního archivu Klatovy, dále z fondů sbírek Muzea Šumavy v Sušici a Národního archivu v Praze.

Prameny, jež explicitně pojednávají o italských uprchlících, původně uloženy ve fondu Okresního úřadu Sušice, byly skartovány v srpnu a září 1953, kdy probíhala namátková skartace tohoto fondu.⁶³ Cenné informace vypovídající o problémech, s nimiž se italští uprchlíci po svém příjezdu do Sušice museli potýkat, byly nalezeny v jednacích protokolech ve fondu Okresního úřadu Sušice.⁶⁴ Mimo jiné záležitosti sušického hejtmanství se v nich vedly také zápisy o žádostech či stížnostech italských uprchlíků. Z jazykově převážně německých záznamů lze zjistit jméno uprchlíka, projednávanou věc, úřad, v němž byla žádost podána a datum. Dalšími důležitými údaji, které vyplynuly z jednacích protokolů, bylo vyplácení podpor válečným uprchlíkům obecními úřady, přiděl kukuřičné mouky nebo vydávání úmrtních listů zemřelých Italů. Podle úmrtních listů uvedených v jednacích protokolech se jména zesnulých s jejich osobními údaji podařilo dohledat v Knize zemřelých Děkanického úřadu v Sušici.⁶⁵ Matriční zápisy přinášejí o Italech, kteří v Sušici našli místo posledního odpočinku, celou řadu poznatků. Kromě způsobu a data úmrtí například věk, povolání, bydliště a místo původu.

Stranou badatelského zájmu nebyly ponechány ani pamětní knihy města Sušice a dalších obcí sušického okresu, do kterých byli uprchlíci přerozděleni. Vzhledem k tomu, že vedením zápisů Kroniky města Sušice z let 1915–1925 byl pověřen městský tajemník Kajetán Turek, který byl v roce 1915 odvelen na ruskou frontu a jenž se vrátil z ruského zajetí až v roce 1919, dobové zápisy z válečných let v kronice chybí.⁶⁶ Taktéž kroniky obcí Dražovice, Kadešice, Mačice, Podmokly a Soběšice v tomto ohledu mlčí. Buď byly založeny až po skončení první světové války, nebo nejsou vůbec k dispozici.

⁶³ Jan PELANT, *Okresní úřad Sušice (1804) 1850–1945 (1955) Inventář*, Sušice 1963, s. 18.

⁶⁴ Celkem jsem prošla 13 knih jednacích protokolů. Srov. Státní okresní archiv Klatovy (dále SOKA Klatovy), fond Okresní úřad Sušice (dále OÚ Sušice), Politický protokol jednací, inventární číslo 239-252.

⁶⁵ Dostupné online na adrese <http://www.portafontium.eu/register/soap-pn/susice-27> (přístup 6. 4. 2018).

⁶⁶ Dostupné online na adrese <http://www.kronikasusice.sumavanet.eu/index.html> (přístup 6. 4. 2018).

Jelikož část uprchlíků byla nejprve přivezena do obce Běšiny v okrese Klatovy, a až poté přesunuta do obcí okresního hejtmantství v Sušici, byly prostudovány rovněž obecní, školní a farní kroniky dotyčných obcí, tedy Běšin, Javorné, Čachrova, Loučové a Hartmanic.⁶⁷

K získání bližší představy o ubytování italských vysídlenců, alespoň co se týče obce Podmokly, přispěl zápis ze schůze správní komise v Podmoklech konané 27. května 1915.⁶⁸ Komise se narychlo sešla, aby právě přivezeným uprchlíkům zajistila co nejpríznivější životní podmínky. Podobnou snahu měl i Obecní úřad v Petrovicích u Sušice, o čemž svědčí některé zápisy z podacích deníků z let 1916–1920.⁶⁹ V Petrovicích, tak jako ve většině okolních obcí, pobývali během první světové války váleční uprchlíci národnosti nejen italské, ale i polské či ruské. Jelikož většina zápisů v podacích denících nespécifikuje, jaké národnostní skupiny uprchlíků se záznam týká, dá se předpokládat, že byly určeny všem válečným uprchlíkům, kteří se v obci nacházeli. Ani celá řada výnosů c. k. Okresního hejtmantství v Sušici ve věci válečných uprchlíků nebyla konkrétně upřesněna.⁷⁰ Nutno ovšem podotknout, že už na podzim roku 1914 bylo převezeno do Sušice 400 polských uprchlíků, a pokud byl výnos určen konkrétní skupině vysídlenců, bylo to právě těm z Haliče.

Mezi vysídlenými Italy, kteří byli evakuováni do předlitavského zázemí, byla kromě žen a starých lidí také početná skupina dětí. Aby mohly tyto děti alespoň částečně plnit školní docházku, jak byly zvyklé ve své vlasti, byly pro ně ve městech

⁶⁷ Kronika města Čachrov (1912–1945), dostupné online na adrese <http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/00728-mesto-cachrov-1912-1971> (přístup 2. 6. 2018).

Obecná škola Čachrov (1899–1937), dostupné online na adrese <http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/01860-skola-cachrov-1899-1937> (přístup 2. 6. 2018).

Obecná škola Čachrov (1902–1940), dostupné online na adrese <http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/01258-skola-cachrov-1902-1940> (přístup 2. 6. 2018).

Měšťanská škola Hartmanice (1906–1938), dostupné online na adrese <http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/01280-skola-hartmanice-1906-1938> (přístup 2. 6. 2018).

Obecná škola Hartmanice (1906–1945), dostupné online na adrese <http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/01279-skola-hartmanice-1906-1945> (přístup 2. 6. 2018).

Farní úřad Běšiny (1838–1959), dostupné online na adrese <http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/00989-fara-besiny-1838-1959> (přístup 2. 6. 2018).

Obecná škola Běšiny (1909–1931), dostupné online na adrese <http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/01248-skola-besiny-1909-1931> (přístup 2. 6. 2018).

⁶⁸ SOkA Klatovy, fond Archiv obce Podmokly, Kniha zápisů ze schůzí obecního zastupitelstva 1910–1922, inventární číslo 2, evidenční číslo K 2.

⁶⁹ Tamtéž, fond Archiv obce Petrovice u Sušice, Podací deník 1–120 1916–1920, inventární číslo 31, evidenční číslo K 31.

⁷⁰ Tamtéž, fond Archiv města Sušice, karton 663, inventární číslo 1314.

zřizovány takzvané italské školy. Stejně tak tomu bylo i v Sušici, což dokládají nejen zápisy ze sušické⁷¹ a kadešické⁷² školní kroniky, ale i zpráva o činnosti městské rady královského města Sušice z období od 1. března 1915 do 14. února 1916.⁷³ Kronika obecné školy v Podmoklech⁷⁴ sice potvrzuje přijetí několika italských uprchlíků do své obce, nicméně ke školou povinným běžencům se nijak nevyjadřuje. Ani obecnou školu v Dražovicích podle kroniky nenavštěvovaly ve školních rocích 1914/15–1919/20 děti jiné národnosti než české.⁷⁵

Z hlediska dějin každodennosti se jako další nosné prameny nabízely písemnosti memoárové povahy a dobový tisk. O italských uprchlících, kteří byli na jaře 1915 převezeni na Sušicko, se zmiňuje ve svých pamětech Amálie Breyová, manželka sušického obvodního lékaře Jiřího Breye.⁷⁶ Několik noticek přinášejících informace o italských uprchlících se objevilo v místních periodikách. Sušický týdeník *Svatobor* informoval čtenáře o jejich příjezdu, hned záhy ovšem zanikl a jeho nástupcem se v roce 1918 staly *Sušické listy*. Dění na Sušicku i ve spojitosti s italskými uprchlíky často komentovaly *Klatovské listy* v rubrice „Sušicko,“ jež zavedl již zmiňovaný Kajetán Turek, který se podílel i na redakci týdeníku *Svatobor*.

V rámci bádání nebyly ponechány stranou ani prameny církevní provenience. Prostudován byl fond Římskokatolické farnosti Sušice, a to kniha odeslané pošty z let 1911–1922 a podací protokol z období let 1910–1942,⁷⁷ dále pak Kronika fary Sušice,⁷⁸ nicméně nebyly nalezeny žádné zprávy, jež by hovořily o italských uprchlících. Důležité informace ovšem přinesl dopis napsaný italským duchovním Donem

⁷¹ Dostupné online na adrese <http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/01386-skola-susice-1892-1919> (přístup 6. 4. 2018).

⁷² Dostupné online na adrese <http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/01310-skola-kadesice-1883-1931> (přístup 6. 4. 2018).

⁷³ Dostupné online na adrese <http://www.kronikasusice.sumavanet.eu/stranka.php?g=44&o=415&p=6397&z=1> (přístup 6. 4. 2018).

⁷⁴ Dostupné online na adrese <http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/01365-skola-podmokly-1879-1931> (přístup 6. 4. 2018).

⁷⁵ Dostupné online na adrese <http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/01273-skola-drazovice-1896-1933> (přístup 6. 4. 2018).

⁷⁶ Muzeum Šumavy Sušice, neuspořádaná pozůstalost Ing. Zdeňka Papeše, CSc. v majetku města Sušice, vzpomínky Amálie Breyové. Jiří Brey byl významným členem Klubu českých turistů v Sušici, mimo jiné i jedním z autorů *Průvodce po Sušicku* z roku 1902. K tomu více Lucie NOVÁ, *Činnost Klubu českých turistů v Sušici v letech 1890–1914*, České Budějovice 2016 (=Bakalářská práce obhájena na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích).

⁷⁷ SOKa Klatovy, fond Římskokatolická farnost Sušice, karton 22, evidenční číslo 14, 25.

⁷⁸ Dostupné online na adrese <http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/01024-fara-susice-1705-1968> (přístup 6. 4. 2018).

Riccardem Marzadrem, který jej vložil do římského misálu, který uprchlíci darovali Sušici jako poděkování za přijetí do místní komunity.⁷⁹ Vzhledem k unikátnosti tohoto pramene bude text dopisu v italském originále i v českém překladu citován v plném znění v kapitole III. 3. *Pobyt v exilu*.

Základní výzkum byl proveden rovněž ve fondu České místodržitelství-Presidium uloženém v Národním archivu v Praze, v němž jsem hledala písemnosti, které by odkazovaly ke komunikaci sušického okresního hejtmanství s pražským místodržitelstvím. Na zemské úrovni se pramenům vztahujícím se k italským vysídlencům dosud patrně nikdo nevěnoval – dostupné studie na dané téma zemské zdroje neuvádějí. Sonda do těchto pramenů přitom přinesla mimo jiné podrobné údaje o příjezdu Italů do Sušice a jejich přesný počet.⁸⁰ Vzhledem ke skutečnosti, že výše zmíněné prameny pojednávající o válečných uprchlících z fondu OÚ Sušice byly skartovány, při pramenném výzkumu nebyly nalezeny žádné ikonografické prameny. Fotografický materiál, který by zachycoval italské uprchlíky na Sušicku, se nepodařilo dohledat ani při přípravě již dříve uvedené publikace *Gli spostati*, jejíž redakce se při pátrání po obrazových pramenech obrátila s prosbou o spolupráci na Muzeum Šumavy v Sušici.⁸¹

III. 2 *Příjezd*

Vstupem Itálie do válečného stavu s Rakouskem-Uherskem 23. května 1915 vznikla nová fronta na území jižního Tyrolska. Důsledkem toho byla bezmála třetina civilního obyvatelstva této oblasti nucena opustit své domovy a téměř vše zanechat na svém místě. Ačkoli se Rakousko-Uhersko připravovalo na možnost, že bude muset evakuovat obyvatele jižního Tyrolska do vnitrozemí své říše, a to už od roku 1912, kdy místodržitelství v Innsbrucku začalo vyhotovovat evakuační plán, který čítal na 50 000 osob, nepočítalo s tím, že se počet evakuovaných osob zvýší na 75 000. Když byl 20.

⁷⁹ Misál s příloženým dopisem se v současnosti nachází v hřbitovním kostele Nanebevzetí Panny Marie v Sušici. Za vstřícnost a ochotu při pátrání po misálu děkuji P. Marku Antonimu Donnerstagovi, Th.D. a Mgr. Jiřímu Kopelentovi.

⁸⁰ Na tomto místě děkuji odbornému radovi a archiváři Mgr. Pavlu Koblasovi z Oddělení fondů samosprávy a státní správy z let 1848–1918 Národního archivu v Praze, který mi umožnil provést základní heuristiku pramenů k problematice italských uprchlíků v Čechách za první světové války a pomohl mi se v archiváliích zorientovat. Konkrétní prameny budou citovány na příslušných místech textu.

⁸¹ O spolupráci, jež proběhla mezi redakcí publikace *Gli spostati* a Muzeem Šumavy Sušice, mě laskavě informoval PhDr. Jan Lhoták Ph.D., historik Muzea Šumavy Sušice, kterému tímto děkuji.

května 1915 vydán rozkaz k evakuaci, která se podle původního plánu týkala pouze města Riva del Garda, bylo na poslední chvíli rozhodnuto, že do evakuačního plánu bude zahrnuta celá severní oblast Gardského jezera sahající až po Trento.⁸²

Zatímco se v jednotlivých jihotyrolských obcích šířila zpráva o zahájení evakuace, obdrželo rovněž České místodržitelství v Praze šifrovaný telegram z válečného dohlédacího úřadu ve Vídni (*Kriegsüberwachungsamt*), na jehož základě rozeslalo všem okresním hejtmanstvím v Čechách přísně důvěrný oběžník s nařízenímí týkajícími se vysídlených Italů, která měla být vykonána v případě vyhlášení války ze strany Itálie. Obyvatelé jižního Tyrolska byli podle oběžníku rozděleni do tří kategorií, podle kterých se následně určilo, jak s nimi bude naloženo. Nedůvěryhodní bojeschopní muži (ve věku od 18 do 50 let) a politicky podezřelé osoby měli být dočasně internováni. Ženy, děti a muži nad 50 let měli být přerozděleni do předlitavského zázemí, tedy vysídleni. Třetí skupinu tvořily důvěryhodné osoby způsobilé účastnit se bojů (většina z nich se tou dobou bojů již účastnila), v jejichž případě nebyla internace žádoucí. Do posledně jmenované kategorie patřili říšští Italové, kteří dlouhodobě žili na území monarchie, což neplatilo o pracovní síle přicházející do jižního Tyrolska z Italského království, která se stala po vstupu Itálie do války na straně dohodových mocností přirozeně válečným nepřítelem.⁸³

Specifický případ potom představovali Italové, kteří obývali hraniční oblasti a místa, kam se v prvních měsících války dostala rakouská ofenzíva. Ti byli evakuováni italskou armádou do vnitrozemí Apeninského poloostrova. Do roku 1917 bylo do italského zázemí přemístěno zhruba 35 000 osob, přestože Itálie na tuto situaci nebyla předem nijak zvlášť připravena.⁸⁴

⁸² T. VÁCLAVÍKOVÁ, *Uprchlíci*, s. 74.

⁸³ „Das k. u. k. Kriegsüberwachungsamt hat wie mit dem Chifferntelegramme vom heutigen Tage dorthin mitgeteilt wurde, mit Telegramm vom 21.Mai 1915, 2.27.889 Nachstehendes argeordnet:

Im Falle Kriegszustandes alle wehrfähigen /Alter 18 bis 50/ und verdächtigen Reichsitaliener vorläufig im Bezirke internieren, die übrigen konfinieren. Von Internierung nur solche Wehrfähige auszunehmen, die infolge vieljähriger Sesshaftigkeit Einheimischen gleichkommen und durchaus verlässlich sind.

Hievon ergeht die Verständigung mit dem Auftrage, nach Eintritt des Kriegszustandes sofort in diesem Sinne vorzugehen und sodann nach den einzelnen vorerwähnten Kategorien /1./ Internierte, a/ wehrfähige, b/ verdächtige Reichsitaliener, 2./ Konfinierte, 3./ Von der Internierung Ausgenommene getrennte Listen der betroffenen Personen her vorzulegen.“ Srov. Národní archiv (dále NA) v Praze, fond České místodržitelství – Presidium (dále PM), 1911–1920, 2. oddělení, *Italiener Flüchtlinge Unterbringung*, 1915, číslo jednací 24675, sign. 13/49/24/10/16, karton 5801.

⁸⁴ P. MALNI, *Gli spostati*, s. 227.

Politicky nedůvěryhodné osoby a občané Italského království, kteří se v době vypuknutí války mezi Rakouskem-Uherskem a Itálií nacházeli na území jižního Tyrolska, byli převezeni do internačního tábora v Katzenau nedaleko Lince, odkud byli Italové neschopní boje, tedy ženy, děti a staří lidé, převezeni ve spolupráci s Červeným křížem do Švýcarska a následně navraceni do italské vlasti. Všichni ostatní, zhruba 1 700 až 2000 osob, museli téměř do konce války zůstat v Katzenau.⁸⁵

Takzvané barákové tábory vznikaly v rakouském císařství už od podzimu 1914 jako provizorní ubytování pro uprchlíky z Haliče a Bukoviny, později sem byli soustředěni všichni uprchlíci, kteří neměli dostatek prostředků na vlastní zaopatření.⁸⁶ Zpočátku byly tábory koncipovány jako jednoduché dřevěné ubytovny, postupem času se z nich stala „města“ s vlastní infrastrukturou, přičemž ta největší byla schopna najednou pojmout až 25 000 osob. Kromě ubytoven byly v „dřevěných městech“⁸⁷ vystavěny budovy správy, sociálních zařízení, dále pak nemocnice, školy, jesle, kostely, sirotčince, dílny, ale například i věznice.⁸⁸ Ačkoliv byli uprchlíci pobývající v barákových táborech svobodnými občany, byli pod stálým policejním dohledem. Pohyb mimo tábor byl přísně kontrolován, stejně jako návštěvy zvenčí.⁸⁹ Uvnitř monarchie existovalo celkem šestnáct takových táborů, z toho tři se nacházely na Moravě a dva v Čechách.⁹⁰ Trentinští uprchlíci pobývali během války především v táborech v Mitterndorfu v Dolním Rakousku a v hornorakouském Braunau am Inn.⁹¹

Vysídlenci, kteří měli dostatečné množství prostředků k zajištění vlastní výživy a ostatních základních osobních potřeb, byli po malých skupinkách rozděleni přibližně do patnácti set obcí a měst v předlitavském zázemí, především však v Čechách a na Moravě.⁹² Jednotlivé komunity doprovázeli kněží, kteří po ubytování uprchlíků vyhotovili zprávy o počtu a původu vysídlených Italů nacházejících se v dané oblasti.⁹³

⁸⁵ Tamtéž, s. 57.

⁸⁶ T. VÁCLAVÍKOVÁ, *Uprchlíci*, s. 76.

⁸⁷ *Città di legno* („dřevěná města“) je termín, který se v Itálii používá pro označení těchto uprchlických táborů. Srov. D. LEONI – C. ZADRA – Q. ANTONELLI, *La città di legno*.

⁸⁸ P. MALNI, *Gli spostati*, s. 151.

⁸⁹ T. VÁCLAVÍKOVÁ, *Uprchlíci*, s. 77.

⁹⁰ P. MALNI, *Gli spostati*, s. 151.

⁹¹ Tamtéž, s. 152.

⁹² T. VÁCLAVÍKOVÁ, *Uprchlíci*, s. 78.

⁹³ Historická laboratoř v Roveretu vytvořila na základě těchto zpráv souhrnný seznam lokalit, kam byli uprchlíci umístěni, spolu s jejich počtem, původem a datem příjezdu. T. VÁCLAVÍKOVÁ, *Uprchlíci*, s. 75.

Podle listu *Pro memoria* faráře Dona Riccarda Marzadra, jenž působil jako duchovní pastýř v sušickém a strakonickém okrese, bylo z dnešního Trentina evakuováno celkem 62 000 osob, doprovázených 105 kněžími. Z jeho rukopisu dále vyplývá, že do Čech nejprve dorazilo 16 390 jihotyrolských vysídlenců, ke kterým se později připojilo asi 6000 běženců z pobřeží. Těchto více jak 22 000 uprchlíků pak bylo podle jeho informací přerozděleno do zhruba 900 lokalit.⁹⁴ Informace vycházející ze zpráv farářů, uložených v současnosti v *Archivio della Curia arcivescovile, Trento*, byly použity taktéž v publikaci *Gli spostati*. Její autor Paolo Malni uvádí, že se v roce 1916 na území Čech nacházelo 15 798 trentinských uprchlíků, na území Moravy 19 135.⁹⁵ Celkový počet italských vysídlenců se podle něj pohyboval mezi 75–80 000.⁹⁶ Vzhledem k nastalému zmatku při evakuacích lze přesné číslo stěží určit. Početní disproporce mohly být také způsobeny častými nekontrolovanými přesuny uprchlíků.

Mezi vybranými exilovými lokalitami byla i Sušice, do níž dorazilo 26. května 1915 v jednu hodinu dvacet tři minut odpoledne 172 evakuovaných Italů.⁹⁷ O tom, že do Sušice budou přivezeni italské váleční uprchlíci, bylo Okresní hejtmanství v Sušici vyrozuměno telegramem Českého místodržitelství s denním předstihem, tedy 25. května 1915.⁹⁸ Podle zprávy z 27. května, kterou poslalo sušické hejtmanství Presidiu Českého místodržitelství v Praze, proběhlo přijetí a následné ubytování uprchlíků v Sušici bez jakýchkoliv potíží. V korespondenci dále požádalo hejtmanství Presidium o vyplacení částky ve výši 5 000 korun k pokrytí nákladů na ubytování.⁹⁹

Stočlenná skupina dalších vysídlenců z jižního Tyrolska přijela vlakem 26. května 1915 ve dvě hodiny dvacet minut odpoledne na nádraží v Běšinech spadajících do politického okresu Klatovy. Tam ovšem Italové nakonec ubytování nebyli – byli

⁹⁴ Římskokatolická farnost Sušice, List *Pro memoria* italského duchovního Dona Riccarda Marzadra, vloženo do *Missale Romanum*, Regensburg 1913: Pustet, Friedrich.

⁹⁵ P. MALNI, *Gli spostati*, s. 123.

⁹⁶ Tamtéž, s. 12.

⁹⁷ NA v Praze, fond PM, *Italiener Flüchtlinge Unterbringung*, 1915, číslo jednací 24675, sign. 13/49/24/10/16, telegram Okresního hejtmanství Sušice Presidiu Českého místodržitelství z 26. 5. 1915, kart. 5801.

⁹⁸ Tamtéž, telegram Českého místodržitelství Okresnímu hejtmanství Sušice z 25. 5. 1915.

⁹⁹ „...um 1 Uhr 23 Nachmittags angekommenen Separat-Zuge im Ganzen 172 italienische Kriegsflüchtlinge h. o. eingelangt sind. Auf Grund der vorher getroffenen Verfügungen gelang es, sämtliche Flüchtlinge anstandslos zu unterbringen. Die Evidenzblätter werden nachfolgen. Zum Zwecke der Bestreitung der Verpflegs – und Unterbringungs – kosten erlaube ich mir um Anweisung eines Vorschusses von 5000 Kronen zu bitten.“ Srov. tamtéž, zpráva Okresního hejtmanství v Sušici Presidiu Českého místodržitelství z 27. května 1915, *Kriegsflüchtlinge, Italiener aus dem Süden der Monarchie*.

převezeni do obce Zejbiše (německy *Seewiesen*; dnešní název Javorná), jež spadala pod správu Okresního hejtmantství v Sušici,¹⁰⁰ a umístění do vyhořelé opravené stodoly na úpatí vrchu Můstku, odkud byli po zimě převedeni do obce Loučová.¹⁰¹

Většina uprchlíků ubytovaných v okrese Sušice pocházela z tehdejšího jihotyrolského okrsku Riva,¹⁰² který se rozkládal na území několika údolí: Basso Sarca, Valle di Ledro a Valle di Concei. Do správního celku přináleželo 24 obcí, přičemž velká část vysídlenců měla původní bydliště v následujících sedmi: Arco, Biacesa, Legos, Locca, Mezzolago, Molina di Ledro a Prè di Ledro. Sedm osob bylo původem z vedlejšího okrsku Rovereto, a to z obcí Pannone a Valle San Felice.¹⁰³

Příkaz k evakuaci došel do vesnic ležících v údolích Basso Sarca a Ledro 22. května 1915 v šest hodin odpoledne, přičemž výnos c. k. vojenského velitelství v Rivě nařizoval opuštění údolí k 23. květnu o šesté hodině ranní.¹⁰⁴ Na rozdíl od původního předpokladu byla do evakuačního plánu zahrnuta také severní část okrsku Riva s obcemi Dro a Drena a nakonec bylo vysídleno celé území okrsku. Ve svých domovech ve městě Riva a okolí zůstalo zhruba 300 osob, především řemeslníci a obchodníci.¹⁰⁵ Mezi 22. a 24. květnem 1915 byly vypraveny vlaky s prvními skupinami obyvatel okrsku Riva, kteří byli nejprve dopraveni do Rovereta a odtud do vnitrozemí rakouského císařství.¹⁰⁶

Dosavadní historiografické poznatky i v této práci užití prameny odkrývají poměrně detailně dramaticčnost, jež doprovázela odchod do exilu. Vysídlenci si s sebou směli vzít jen jedno zavazadlo o váze pěti kilogramů včetně zásob jídla,¹⁰⁷ za které

¹⁰⁰ „Ein Transport italienischer Flüchtlinge ist im hiesigen Bezirke nicht untergebracht. Am 25. Mai l. J. bekam ich von der Bezirkshauptmannschaft Schüttenhofen folgendes Telegramm: Mt. Bezirkshauptmannschaft Klattau. Am 26/5 mit Zug 2119 um 2 Uhr 20 Min. nachmittag eintrifft in Beschin tr. 29564 mit 100 evakuierten Italiener Ztl No. 9848. Am 26. Mai l. J. traf dieser Transport tatsächlich in der hierbezirkigen Bahnstation Beschin (der Transfersalbahn Taus – Iglau) ein wurde jedoch durch ein Organ der Bezirkshauptmannschaft Schüttenhofen in die zum Schüttenhofener Bezirke gehörende Gemeinde Seewiesen überführt.“ Srov. tamtéž, zpráva Okresního hejtmantství Klatovy o transportu italských utečenců Presidiu Českého místodržitelství, 1. června 1915.

¹⁰¹ Muzeum Šumavy Sušice, neuspořádaná pozůstalost Ing. Zdeňka Papeše, CSc. v majetku města Sušice, vzpomínky Amálie Breyové, s. 74.

¹⁰² Římskokatolická farnost Sušice, List *Pro memoria*.

¹⁰³ Tento údaj jsem převzala z rozdělovníku tyrolských vysídlenců Ing. Jaroslavy Otipkové, předsedkyně Spolku přátel Ledra. Za jeho poskytnutí děkuji PhDr. Janu Lhotákovi Ph.D.

¹⁰⁴ Římskokatolická farnost Sušice, List *Pro memoria*.

¹⁰⁵ P. MALNI, *Gli spostati*, s. 58.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 57.

¹⁰⁷ T. VÁCLAVÍKOVÁ, *Uprchlíci*, s. 76.

v předchozích dnech utratili veškeré úspory.¹⁰⁸ Vše ostatní zanechali doma, movitý majetek zazdili ve sklepích nebo zakopali na zahradě,¹⁰⁹ domácí zvířectvo bylo buď odevzdáno vojenskému velitelství v Rivě, nebo ponecháno na pastvinách.¹¹⁰ V oděvu, který měli zrovna na sobě, a s jedním zavazadlem, se uprchlíci vydali neznámo kam, nevěda na jak dlouho. Po třech dnech vyčerpávající cesty vlakem dorazili do Sušice. Tam část z nich zůstala, ostatní byli přerozděleni do okolních obcí, jmenovitě do Podmokel, Dražovic, Kadešic, Mačic a Soběšic.¹¹¹

Krátkou zprávu o nově příchozích podal místní týdeník *Svatobor*: „*Tento týden dopraveno bylo do zdejšího okresu 172 uprchlíků italské národnosti.*“¹¹² Svědectví o příjezdu italských uprchlíků na Sušicko podávají rovněž školní kroniky obcí Podmokly a Kadešice. Z Kroniky obecné školy v Podmoklech se dozvídáme následující informace: „*Dodatečně ještě se poznamenává, že na příkaz c. k. okres. hejtmanství umístěno ve zdejší obci 14 italských uprchlíků, kteří přibyli do zdejší obce dne 27. května 1915 a jimž byl vyměřen státní příspěvek na výživu 70 h, pro drahotu zvýšen na 90 h denně. Všichni uprchlíci pocházeli z hejtmanství Rivy v již. Tyrolech a sice z vesniček Valle di Ledro a Valle di Molina.*“¹¹³ Kronika obecné školy v Kadešicích zaznamenala, že „*dne 25. května 1915 přivezeno bylo do Kadešic 10 osob z válečného území v jižním Tyrolsku (z Arca), odkudž se dle úředního rozkazu musili do 24 hodin vystěhovati.*“¹¹⁴

III.3 Pobyť v exilu

Zatímco německá část obyvatelstva Rakouska-Uherska pohlížela na jihotyrolské Italy jako na původce konfliktu mezi Rakouskem a Itálií, Češi a Moravané vycházeli podle dobových svědectví s říšskými Italy o poznání lépe.¹¹⁵ Možným vysvětlením může být podobný vztah obou národů k rakousko-uherské monarchii. Ačkoli české i italské

¹⁰⁸ Římskokatolická farnost Sušice, List *Pro memoria*.

¹⁰⁹ T. VÁCLAVÍKOVÁ, *Uprchlíci*, s. 76.

¹¹⁰ Římskokatolická farnost Sušice, List *Pro memoria*.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² *Svatobor*, 29. května 1915 (roč. 1915, č. 22).

¹¹³ Dostupné online na adrese http://www.portafontium.eu/iipimage/30460442/soap-kt_01365_skola-podmokly-1879-1931_0590?x=63&y=81&w=550&h=197 (přístup 2. 6. 2018).

¹¹⁴ Dostupné online na adrese http://www.portafontium.eu/iipimage/30460357/soap-kt_01310_skola-kadesice-1883-1931_0610?x=494&y=294&w=529&h=178 (přístup 2. 6. 2018).

¹¹⁵ T. VÁCLAVÍKOVÁ, *Uprchlíci*, s. 78.

obyvatelstvo uposlechlo v roce 1914 mobilizační výzvy rakouského císaře bez výraznějších antipatriotických projevů,¹¹⁶ v říšských Italech byla silně zakořeněná touha stát se součástí Italského království, neboť jejich národní cítění nebylo rakouské, nýbrž italské.¹¹⁷ České obyvatelstvo zase pojila slovanská vzájemnost a tradiční nekritický obdiv k Rusku.¹¹⁸ Tyto faktory mohly pozitivně ovlivnit vztah mezi domácím českým a moravským obyvatelstvem s nově příchozími. Neznamenal to ovšem, že by cizince vítali s otevřenou náručí. Vzhledem k tomu, že bylo často problematické zajistit dostatek potravin i pro vlastní obyvatelstvo, v některých oblastech vyvolával příchod nezvaných návštěvníků velký strach o vlastní zaopatření,¹¹⁹ jinde dokonce zpočátku odmítali uprchlíky přijmout.¹²⁰

Problém s nedostatkem potravin nastával v době příchodu italských uprchlíků i na Sušicku, jak dokládají Klatovské listy: „*Tento týden ve středu přivezeno bylo do Sušice na 200 italských uprchlíků, kteří roztríděni byli do venkovských obcí; něco jich ponecháno též v Sušici, kde výživa jich ovšem způsobí veliké obtíže, ježto obyvatelstvo domácí samo zápasí s velikým nedostatkem poživatin.*“¹²¹ Celou situaci ztěžoval rovněž příliv válečných uprchlíků z Haliče, kteří byli přesunuti do Čech a na Moravu v roce 1914. V listopadu 1914 bylo ubytováno na Sušicku 400 haličských uprchlíků, pocházejících především z města Přemyšl (polsky Przemysl).¹²² Mnoho z nich se ale v průběhu roku 1915 navrátilo do vlasti a v únoru 1916 jich v Sušici pobývalo již pouze 36.¹²³

Ze sušického nádraží byla část italských uprchlíků přesunuta do nedalekých obcí, které jim musely zajistit kromě ubytování i samotný převoz z nádraží. V případě Podmokel byl pro tento účel sjednán povoz Martina Blažka, jemuž bylo vyplaceno 10

¹¹⁶ L. NEDOROST, *Češi*, s. 178.

¹¹⁷ T. N. PAGE, *Italy and the World War*: <http://net.lib.byu.edu/estu/wwi/comment/Italy/Page02.htm#3> (přístup 2. 6. 2018).

¹¹⁸ L. NEDOROST, *Češi*, s. 178.

¹¹⁹ T. VÁCLAVÍKOVÁ, *Uprchlíci*, s. 79.

¹²⁰ A. VLČKOVÁ, *Italští a slovinští váleční běženci*, s. 49.

¹²¹ Klatovské listy, 29. května 1915 (č. 22), s. 4.

¹²² SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, inventární číslo 1314, zpráva číslo 3211 Purkmistrovského úřadu královského města Sušice Městskému úřadu v Přemyšli z 24. listopadu 1914, karton 663.

¹²³ Dostupné online na adrese <http://www.kronikasusice.sumavanet.eu/stranka.php?g=44&o=415&p=6397&z=1> (přístup 4. 6. 2018).

korun.¹²⁴ Výlohy spjaté s ubytováním a vyživováním hradila zpočátku obec, později byla uprchlíkům vyplácena státní podpora ve výši 70 haléřů na den, zanedlouho zvýšená na 90 haléřů.¹²⁵

Vyúčtování podpory byla zaznamenávána v jednacích protokolech. Vyplyvá z nich, že výplatní listiny byly zasílány nejen do pěti obcí, o kterých se zmiňuje v Sušici působící italský kněz Don Riccardo Marzadro, tedy do Podmokel, Mačic, Kadešic, Dražovic a Soběšic, ale i do několika dalších. Jmenovitě to byly obce Jiříčná,¹²⁶ Hory Matky Boží,¹²⁷ Dobruška,¹²⁸ Bílenice,¹²⁹ Bukovník,¹³⁰ Kochánov¹³¹ a Hořejší Těšov.¹³² Podle dalších záznamů v jednacím protokolu našlo několik uprchlíků dočasný domov v obcích Hrádek u Sušice,¹³³ Petrovice,¹³⁴ Svojsice,¹³⁵ Maršovice, Vodolenov, Strašín, Čermná, Zbynice¹³⁶ a Čepice.¹³⁷ Po zklidnění situace si někteří uprchlíci hledali nová ubytování v okolních obcích, patrně toužili po větším soukromí, neboť byli obvykle umístěni hromadně ve větších stavebních objektech. V Zejbiši pobývali dočasně ve stodole na úpatí vrchu Můstku, jak bylo uvedeno výše, v Podmoklech byly pro čtrnáct příchozích uprchlíků vyhrazeny tři místnosti v tamním zámku: „*Obec dá vystavěti těmto uprchlíkům kamna s plotnou, aby si pak sami vařili a sice postaví se jim kamna, která dříve stála ve škole v hořejším pokojíku.*“¹³⁸ Stejně tak v Kadešicích byli všichni uprchlíci ubytováni společně v jednom stavení. Kronika obecné školy v Kadešicích o nových obyvatelích domku číslo 24 dále poznamenala: „*Neměli ničeho, kromě nejnutnějšího šatstva a prádla. V říjnu téhož roku povoleno bylo 4 přesídliti do*

¹²⁴ SOKA Klatovy, fond Archiv obce Podmokly, Kniha zápisů ze schůzí obecního zastupitelstva 1910–1922, inventární číslo 2, evidenční číslo K 2.

¹²⁵ Dostupné online na adrese http://www.portafontium.eu/iipimage/30460442/soap-kt_01365_skola-podmokly-1879-1931_0590?x=63&y=81&w=550&h=197 (přístup 2. 6. 2018).

¹²⁶ SOKA Klatovy, fond OÚ Sušice, Politický protokol jednací, inventární číslo 241, datum zápisu 29. 6. 1915.

¹²⁷ Tamtéž, inventární číslo 242, datum 9. 1. 1916.

¹²⁸ Tamtéž, datum 5. 2. 1916.

¹²⁹ Tamtéž, inventární číslo 243, datum 5. 6. 1916.

¹³⁰ Tamtéž, inventární číslo 244, datum 24. 11. 1916.

¹³¹ Tamtéž, inventární číslo 241, datum 15. 9. 1915.

¹³² Tamtéž, datum 15. 9. 1915.

¹³³ Tamtéž, datum 23. 11. 1915.

¹³⁴ Tamtéž, datum 4. 8. 1915.

¹³⁵ Tamtéž, inventární číslo 246, datum 21. 5. 1917.

¹³⁶ Tamtéž, inventární číslo 241, datum 9. 11. 1915.

¹³⁷ Tamtéž, datum 3. 12. 1915.

¹³⁸ SOKA Klatovy, fond Archiv obce Podmokly, Kniha zápisů ze schůzí obecního zastupitelstva 1910–1922, inventární číslo 2, evidenční číslo K 2.

vystěhovaleckého tábora v Gmuntu (Gmünt) a v lednu 1916 opět 4 odstěhovati se do Sušice.“¹³⁹

Část uprchlíků, která zůstala v Sušici, byla umístěna do budovy chudobince, jež se nacházela na Horním předměstí.¹⁴⁰ V domě lidově přezdívaném Na Vršku byl chudobinec zřízený městskou obcí otevřen v roce 1878. V těchto prostorách zůstal až do roku 1906, kdy ho nahradila c. k. státní reálka. O pět let později byl chudobinec opět navrácen do domu Na Vršku a fungoval zde až do čtyřicátých let 20. století.¹⁴¹ Další sušickou stavbou, ve které prokazatelně pobývali italští uprchlíci, byl měšťanský dům čp. 21/I v dnešní ulici T. G. Masaryka nedaleko sušického náměstí.¹⁴² Dům středověkého původu vystřídal celou řadu majitelů, mezi nejvýznamnější patřil M. Martin Šimon Schmidberger, primátor města a sladovník v Sušici, který nemovitost v roce 1664 prodal. V polovině 18. století vlastnila objekt další významná osobnost regionálních dějin, Antonín Polin, opět primátor Sušice a člen sladovnického cechu. V letech 1894–1925 byla majitelkou Anna Pinkasová rozená Hlaváčová, již dům připadl po manželově smrti. Anna dožila u svého syna Emila, kde také 27. září 1925 zemřela.¹⁴³ Zda byla v domě přítomna v době pobytu italských uprchlíků, není známo.

Jak bylo naznačeno výše, zásadní roli nejen při evakuacích, ale i při následném pobytu v exilu, sehrávali kněží. Táňa Václavíková ve své studii popisuje, že „kněží neplnili zdaleka jen funkci duchovních pečovatелů, ale starali se o uprchlíky ve všech směrech: působili jako tlumočníci a prostředníci s církevními a civilními úřady, před kterými se snažili prosadit jejich požadavky, řídili rozdělování pomoci a v neposlední řadě byli také povinni vyučovat náboženství na uprchlických školách.“¹⁴⁴ Skutečnost, že byl v Sušici působící Don Riccardo Marzadro pro svou komunitu nepostradatelný, dokládají například zápisy v jednacích protokolech. Trentinský duchovní vyřizoval většinu úředních žádostí či stížností jménem svých krajanů, jeho prostřednictvím rodiny

¹³⁹ Dostupné online na adrese http://www.portafontium.eu/iipimage/30460357/soap-kt_01310_skoladesice-1883-1931_0610?x=494&y=294&w=529&h=178 (přístup 2. 6. 2018).

¹⁴⁰ Dostupné online na adrese http://www.portafontium.eu/iipimage/30069094/susice-27_1771-z?x=90&y=554&w=446&h=160 (přístup 20. 6. 2018).

¹⁴¹ Vyčerpávající informace o stavebně-historickém vývoji jsou obsaženy v Jan LHOTÁK – Jaroslav PACHNER – Vladislav RAZÍM, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, s. 486, 488.

¹⁴² Dostupné online na adrese http://www.portafontium.eu/iipimage/30069094/susice-27_1671-z?x=84&y=188&w=624&h=224 (přístup 20. 6. 2018).

¹⁴³ J. LHOTÁK – J. PACHNER – V. RAZÍM, *Památky*, s. 185-190.

¹⁴⁴ T. VÁCLAVÍKOVÁ, *Uprchlíci*, s. 81.

posílaly peníze svým zajatým synům do Itálie,¹⁴⁵ a samozřejmě uděloval svátosti. Byl také ve spojení s Ústředním výborem pro uprchlíky z jihu (*Hilfskomitee für die Flüchtlinge aus dem Süden*), který sídlil ve Vídni.¹⁴⁶ Ústřední výbor byl nadřízeným úřadem komitétů pro uprchlíky, které vznikaly v jednotlivých okresních hejtmanstvích za účelem koordinace a zefektivnění rozdělování materiální pomoci uprchlíkům.¹⁴⁷ Okresní komitety dodávaly válečným uprchlíkům na základě požadavků okresních rad šatstvo, obuv, příkrývky a slamníky.¹⁴⁸

Tyrolští kněží, kteří se nacházeli daleko od domova, rozptýleni po rakouské monarchii, se mohli v nelehké situaci opřít o autoritu tridentského biskupa knížete Celestina Endriciho (1866–1940), který nad nimi držel ochrannou ruku. Budoucí tridentský arcibiskup s krajany, kteří byli nuceni opustit své domovy, nepochybně velmi soucítit, neboť osobně vyprovázel všechny vlaky s vysídlení směřující do vnitrozemí habsburské monarchie.¹⁴⁹ Dne 25. května 1915 poslal pražskému arcibiskupovi dopis v latině, v němž jmenoval biskupským komisařem pro všechny vysídlené katolíky tridentské diecéze Germana Dalpiaze, jenž do té doby zastával funkci sekretáře tridentské kurie. Měl být nápomocen kněžím při jednání s farními i civilními úřady.¹⁵⁰ Na základě Endriciho dopisu zaslala 1. června 1915 Arcibiskupská konzistoř v Praze Českému místodržitelství Dalpiazovo doporučení.¹⁵¹ Osobě Germana Dalpiaze věnoval poměrně velkou pozornost Paolo Malni, jehož zjištění odpovídají výpovědi pramenů Českého místodržitelství.¹⁵²

Důležitým posláním nejen Dona Riccarda Marzadra, nýbrž každého italského duchovního, bylo udržovat ve vysídlených naději, že válka rychle skončí, a oni se brzy vrátí domů. Víru a duchovní vzpruhu uprchlíkům dodávaly mše, které byly slouženy

¹⁴⁵ Muzeum Šumavy Sušice, neuspořádaná pozůstalost Ing. Zdeňka Papeše, CSc. v majetku města Sušice, vzpomínky Amálie Breyové, s. 74.

¹⁴⁶ SOKA Klatovy, fond OÚ Sušice, Politický protokol jednací, inventární číslo 242, datum zápisu 20. 1. 1916.

¹⁴⁷ T. VÁCLAVÍKOVÁ, *Uprchlíci*, s. 81.

¹⁴⁸ I. BOJDOVÁ – E. ŠEBKOVÁ, *Italští uprchlíci*, s. 47.

¹⁴⁹ Dostupné online na adrese [http://www.treccani.it/enciclopedia/celestino-endrici_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/celestino-endrici_(Dizionario-Biografico)/) (přístup 20. 6. 2018).

¹⁵⁰ NA v Praze, fond PM, *Italiener Flüchtlinge Unterbringung*, 1915, číslo jednací 24675, sign. 13/49/24/10/16, dopis v latině od tridentského biskupa knížete Celestina Endriciho pražskému arcibiskupovi, karton 5801.

¹⁵¹ Tamtéž, Arcibiskupská konzistoř v Praze, německy a česky, na základě dopisu tridentského arcibiskupa doporučuje jmenovaného Germana Dalpiaze všem farním i dalším úřadům.

¹⁵² P. MALNI, *Gli spostati*, s. 98.

v jejich jazyce: „Dne 28. listopadu 1915 začal duchovní pastýř utečenců s laskavým souhlasem nejvelebnějšího monsignora, děkana Matěje Frány,¹⁵³ sloužit mše svaté v italštině o nedělích a svátcích v kostele na starém sušickém hřbitově.“¹⁵⁴ Hřbitovní kostel Nanebevzetí Panny Marie (lidově přezdívaný Matky Boží) byl v letních měsících roku 1910 opraven sušickým stavitelem Václavem Rudolfem Mirwaldem, který stavbu považoval za původně románskou a přizpůsobil této své vizi celou úpravu kostela. Interiér svatostánku nově zdobila výmalba s hvězdičkovým dekorem, a dokonce do něj byla zavedena elektřina. Oprava byla ovšem v odborných kruzích považována za nepříliš zdařilou.¹⁵⁵ Vděk uprchlíků za to, že jim bylo umožněno chodit na bohoslužby, byl obrovský: „Na znamení vděčnosti za tak znamenitou výsadu věnují utečenci jako dar zmíněnému kostelu, před jejich návratem do vlasti, který se uskuteční koncem měsíce ledna tohoto roku, tento misál.“¹⁵⁶

Sám Don Riccardo Marzadro pobýval zpočátku patrně na zámku Loučová, kde sloužil mše v zámecké kapli Narození blahoslavené Panny Marie.¹⁵⁷ Loučovský statek a zámek patřily od 18. století rodině Gabrielových. V druhé polovině 19. století se stal majitelem Josef Ambrož Gabriel, poslanec Českého zemského sněmu a starosta města Sušice, který byl rovněž významnou osobností na poli české regionální historiografie.¹⁵⁸ V listopadu 1915 odešel Marzadro podle vlastních slov bydlet do Sušice, kde mu jistá Františka Švelchová pronajímala byt.¹⁵⁹

¹⁵³ P. Matěj Frána (1863–1922), vysvěcen 29. 6. 1886, pochován na sušickém Novém hřbitově. Duchovním správcem v Sušici byl v letech 1896–1922. Srov. <http://kaplicky.cesty.in/doku.php?id=susice> (přístup 13. 7. 2018).

¹⁵⁴ Římskokatolická farnost Sušice, List *Pro memoria*.

¹⁵⁵ J. LHOTÁK – J. PACHNER – V. RAZÍM, *Památky*, s. 354–355.

¹⁵⁶ Římskokatolická farnost Sušice, List *Pro memoria*.

¹⁵⁷ Muzeum Šumavy Sušice, neuspořádaná pozůstalost Ing. Zdeňka Papeše, CSc. v majetku města Sušice, vzpomínky Amálie Breyové, s. 74. K zámku Loučová a kapli Panny Marie více Pavel KOBLASA – Daniel KOVÁŘ, *Panská sídla jižních Čech*, České Budějovice 2003.

¹⁵⁸ Srov. Jitka MATYÁŠOVÁ, *Josef Ambrož Gabriel (Zakladatel české regionální historiografie na Sušičku)*, Praha 2006 (=Diplomová práce obhájená na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze). O Gabrielovi jako majiteli Loučové se zmínil August Sedláček při popisu hradu Kašperk: „Dr. Josef Gabriel, držitel statku Loučovského a muž pro minulost království Českého velice zaujatý. On též první podrobné zprávy o dějinách hradu sebral a sepsal.“ Srov. August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, Díl jedenáctý, Praha 1897, s. 174.

¹⁵⁹ SOKA Klatovy, fond OÚ Sušice, Politický protokol jednací, inventární číslo 241, datum zápisu 1. 10. 1915. Františka Švelchová, rozená Lažanská, se narodila v Sušici rodičům Antonínovi a Marii Lažanským, měla sestru Annu Prosserovou, rozenou Lažanskou.

Srov. https://www.myheritage.cz/names/anna_la%C5%BEansk%C3%BD.

V obcích, ve kterých žili uprchlíci z jižního Tyrolska společně s domácím obyvatelstvem, vznikaly pro jejich děti italské školy. Obvykle to byla spíše třída umístěná v obecní či měšťanské škole, v níž byly italské děti vyučovány společně, bez ohledu na věk a pohlaví.¹⁶⁰ Podobných italských škol existovalo na území Čech a Moravy kolem 140. Nacházely se především ve větších obcích, do kterých docházely také děti z okolí.¹⁶¹ Italská škola byla založena rovněž v Sušici. Školní rada města Sušice, jakož i starosta Sušice Josef Seidl a c. k. okresní komisař Ladislav Pižl,¹⁶² tak vyšli vstříc žádostem rodičů, kteří se domáhali toho, aby bylo jejich dětem poskytnuto vzdělání.¹⁶³ Výuka na dvoutřídní italské škole v Sušici byla zahájena 13. prosince 1915.¹⁶⁴ V jedné třídě vyučoval kněz Don Riccardo Marzadro, v druhé potom italská učitelka Maria Benini.¹⁶⁵ Vyučování se účastnilo 30 dětí.¹⁶⁶ Jedno z nich, desetiletý chlapec Mario Maino, navštěvoval od 16. září 1915 do 5. ledna 1916 obecnou školu v Kadešicích, poté se s matkou a dvěma sestrami přestěhoval do Sušice.¹⁶⁷ Děti patrně dokázaly překonat jazykovou bariéru velmi rychle. O tom, jak dobře se naučily mluvit česky, se zmínila Amálie Breyová ve svých pamětech. „*Je s podivením, jak brzy se mladí Italové naučili česky. Asi osmnáctileté děvče, jménem Oliva, hezká, statná blondýna mluvila tak plynně, že ji nikdo od Čechy nerozeznal; dělala svým krajanům i úřadům tlumočnici.*“¹⁶⁸

Zpočátku byla životní situace uprchlíků velmi složitá, sami téměř nic neměli a museli doufat v pomoc od ostatních. Ačkoli pobírali finanční příspěvky od státu a další materiální pomoc zajišťovaly okresní komitety, mnohdy ani to nestačilo: „*Vystěhovalci italští, kteří ubytováni jsou po venkovských obcích okresu sušického, dostavili se minulou neděli ve značnějším počtu do Sušice vedeni svým duchovním. Jak se*

¹⁶⁰ I. BOJDOVÁ – E. ŠEBKOVÁ, *Italští uprchlíci*, s. 52.

¹⁶¹ T. VÁCLAVÍKOVÁ, *Uprchlíci*, s. 83.

¹⁶² Římskokatolická farnost Sušice, List *Pro memoria*.

¹⁶³ „*Vlašská škola v Sušici. Italští uprchlíci bydlící v Sušici a blízkém okolí domáhají se toho, aby pro jich děti – počtem asi 30 – zřízena byla v Sušici škola, na níž by vyučovala italská učitelka, jež sem s uprchlíky přibyla. Okresní školní rada snahu tu podporuje a bude prý škola ta umístěna v budově škol obecných.*“ Srov. Klatovské listy, 18. prosince 1915, č. 51.

¹⁶⁴ Římskokatolická farnost Sušice, List *Pro memoria*.

¹⁶⁵ SOKA Klatovy, fond OÚ Sušice, Politický protokol jednací, inventární číslo 241, datum zápisu 24. 9. 1915.

¹⁶⁶ Římskokatolická farnost Sušice, List *Pro memoria*.

¹⁶⁷ Dostupné online na adrese http://www.portafontium.eu/iipimage/30460357/soap-kt_01310_skola-kadesice-1883-1931_0580?x=441&y=420&w=562&h=201 (přístup 12. 6. 2018).

¹⁶⁸ Neuspořádaná pozůstalost Ing. Zdeňka Papeše, CSc. v majetku města Sušice, vzpomínky Amálie Breyové, s. 74.

vypravovalo, přišli si prý c. k. okresnímu hejtmanství stěžovat, že se jim na venkově nedostává výživy. Navštívili klášterní kostel kapucínský a kostel Matky Boží na starém hřbitově, kde vykonali pobožnost. Poté vrátili se do svých bydlišť.¹⁶⁹ Uprchlíkům byla přidělována kukuřičná krupička, aby si mohli vařit alespoň polentu, na kterou byli zvyklí z domova.¹⁷⁰ Vysídleným Italům se snažili pomáhat rovněž lidé z okolních měst. Byl mezi nimi například Jan Aimer z Klatov, který zaslal italským uprchlíkům do Sušice dětské prádlo.¹⁷¹ O zkvalitnění života italských vysídlenců se patrně přičinil také školník Emanuel Šebesta, jemuž České místodržitelství vyplatilo odměnu za dlouhodobou péči o uprchlíky.¹⁷²

Vzhledem k tomu, že většina mužů v produktivním věku bojovala na frontách Velké války, chyběla v zázemí pracovní síla. Často tedy byli na práci využíváni uprchlíci, pro které přijetí do zaměstnání představovalo možnost lepšího rodinného zabezpečení. Na druhé straně, až do roku 1917 existoval zákon, podle kterého nesměli zaměstnaní uprchlíci pobírat státní příspěvky – ty byly mnohdy vyšší než samotná výplata.¹⁷³ Z fotografického materiálu publikace *Gli spostati*, v níž je uprchlické pracovní síle věnována celá jedna kapitola, vyplývá, že Italové byli často nápomocní při zemědělských pracích a v hospodářstvích, obzvláště ti, kteří pobývali na venkově.¹⁷⁴ Ve větších městech našli uplatnění v průmyslových závodech.¹⁷⁵ Například v Plzni byly italské pracovnice zaměstnány u firmy Škoda,¹⁷⁶ v Českých Budějovicích byly přijaty do tamní tabákové továrny.¹⁷⁷ Nedostatek pracovní síly se projevoval rovněž na Sušicku. Mnohé uprchlíky zaměstnávala sušická společnost Solo, jedna z největších sirkáren na území Rakouska-Uherska.¹⁷⁸ Přestože v té době byl již sirkařský průmysl částečně automatizován, výroba sirek se neobešla bez značného počtu dělníků a

¹⁶⁹ Klatovské listy, 10. července 1915, č. 28.

¹⁷⁰ SOkA Klatovy, fond OÚ Sušice, Politický protokol jednací, inventární číslo 241, datum zápisu 13. 9. 1915.

¹⁷¹ Tamtéž, datum 7. 7. 1915.

¹⁷² SOkA Klatovy, fond OÚ Sušice, Politický protokol jednací, inventární číslo 252, datum zápisu 12. 1. 1919.

¹⁷³ T. VÁCLAVÍKOVÁ, *Uprchlíci*, s. 82.

¹⁷⁴ *Gli spostati*, s. 312-351.

¹⁷⁵ T. VÁCLAVÍKOVÁ, *Uprchlíci*, s. 82.

¹⁷⁶ *Gli spostati*, s. 320.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 313.

¹⁷⁸ SOkA Klatovy, fond OÚ Sušice, Politický protokol jednací, inventární číslo 243, datum zápisu 27. 6. 1916.

dělnic.¹⁷⁹ Dalším podnikem zaměstnávajícím italské uprchlíky byl Měšťanský pivovar v Sušici. Budova pivovaru sídlila na adrese 52/I v jihozápadním nároží sušického náměstí.¹⁸⁰ Ze záznamu jednacího protokolu ze dne 22. ledna 1916 vyplývá, že jedním ze zaměstnanců pivovaru byl jistý Vittorio Dassati, jemuž Banka pro průmysl pivovarský filiálky Sušice toho dne vyplatila 77 korun.¹⁸¹

Koncem listopadu 1915 byli někteří Italové povoláni ze Sušice zpět do Svatého Hypolita (Sankt Pölten), aby tam vyráběli nýtky do podešví vojenské obuvi.¹⁸² Jednou z rodin, která odešla pracovat do cvočkařství ve Svatém Hypolitu, byla rodina Rizzardí ubytovaná v Petrovicích u Sušice.¹⁸³ Jako první odešli Albino a Giacinto, o několik dní později se k nim přidal také Giuseppe.¹⁸⁴ Jednací protokol dále uvádí jméno Josefa Brighentiho z Podmokel, který se do Svatého Hypolita odstěhoval počátkem roku 1916.¹⁸⁵

Jak bylo předznamenáno výše, smutnou povinností Dona Riccarda Marzadra bylo udělovat svátost posledního pomazání umírajícím Italům, kteří v Sušici následně našli i místo posledního odpočinku. Vytouženého návratu do vlasti se podle záznamů z Knihy zemřelých matriky Římskokatolické farnosti Sušice nedočkali čtyři uprchlíci. Byl mezi nimi Bartolo Maroni, rolník z Biacesy v okrese Riva v Tyrolsku, vdovec po zemřelé Rose rozené Dassati z Biacesy. Zemřel 13. května 1916 ve věku 83 let v Sušici, v domě čp. 21/I. Příčinou jeho smrti byla sešlost věkem. Byl pohřben na sušickém Novém hřbitově. Poslední pomazání mu udělil Don Riccardo Marzadro, pochoval ho sušický děkan P. Matěj Frána.¹⁸⁶ Návratu do italského domova se nedočkali ani sedlák z Bolognana v okrese Riva Alois (Luigi) Mazzurana, manžel Kateřiny rozené Zeni. Zemřel 26. února 1917 ve věku 81 let v Sušici, v domě čp. 60/III. I v jeho případě šlo o sešlost věkem. Stejně jako Maroni byl zaopatřen Donem Riccardem a pohřben na

¹⁷⁹ Adam HANUS, *Solo, Československé sírkařské a lučební továrny v Praze (1921–1938)*, Prameny a studie, v tisku.

¹⁸⁰ J. LHOTÁK – J. PACHNER – V. RAZÍM, *Památky*, s. 302.

¹⁸¹ SOKA Klatovy, fond OÚ Sušice, Politický protokol jednací, inventární číslo 242, datum zápisu 22. 1. 1916.

¹⁸² Římskokatolická farnost Sušice, List *Pro memoria*.

¹⁸³ SOKA Klatovy, fond OÚ Sušice, Politický protokol jednací, inventární číslo 241, datum zápisu 24. 9. 1915.

¹⁸⁴ Tamtéž, datum 4. 10. 1915.

¹⁸⁵ Tamtéž, inventární číslo 242, datum 1. 1. 1916.

¹⁸⁶ Dostupné online na adrese http://www.portafontium.eu/iipimage/30069094/susice-27_1671-z?x=316&y=164&w=665&h=224 (přístup 16. 6. 2018).

Novém hřbitově v Sušici. Pochoval ho kaplan P. František Hrouda.¹⁸⁷ Dne 6. dubna 1917 zesnula ve stejném domě, ve stáří 82 let, rovněž vdova po Mazzuranovi Kateřina. Svátost umírajících přijala z rukou Dona Riccarda, pochoval ji P. Frána.¹⁸⁸ Několik málo měsíců před návratem domů zemřel čtyřiašedesátiletý Jakub Dassati, dělník z Biacesy, válečný uprchlík, manžel Anděly rozené Bonapace z Biacesy v okrese Riva v Tyrolích. Dne 17. října 1918 podlehl ve veřejné nemocnici v Sušici flegmóně, zánětlivému onemocnění. I on byl pohřben na Novém hřbitově v Sušici. Na rozdíl od ostatních zesnulých Italů ho zaopatřil svátostí posledního pomazání sušický kaplan Antonín Jarolímek, který ho i pohřbil.¹⁸⁹

Pobyt v exilu provázely ale i radostné události, mezi něž patřilo narození. Podle záznamů v jednacích protokolech se na území sušického okresního hejtmanství narodily italským uprchlicím dvě děti, v obou případech holčičky. Mladší z nich, Ida Maroni, se narodila pravděpodobně koncem ledna 1917 v Sušici. Zápis dále jen doplňuje, že jí byl vydán křestní list Děkanským úřadem v Sušici.¹⁹⁰ V případě druhé holčičky jsou prameny daleko výmluvnější. Angelina Dalbosco přišla na svět 4. ledna 1916 v Soběšicích jako čtvrté dítě Marie a Angela Dalboscových.¹⁹¹ Křestní list vydal farní úřad v Bukovníku.¹⁹² Zatímco Marie byla po vstupu Itálie do války přemístěna se svými dětmi Josefem (1902), Rosinou (1905) a Mabile (1909) do Soběšic, její manžel byl internován v táboře Katzenau. Angelo Dalbosco se narodil v roce 1878 v obci Giazza nacházející se v hraniční oblasti dnešních regionů Benátska a Tridentska-Horní Adiže. Byl občanem Italského království, navíc spadal do věkové kategorie bojeschopných Italů, tudíž byl zařazen do skupiny podezřelých a nedůvěryhodných osob a převezen do internačního tábora v Katzenau. Tam pravděpodobně pobýval do srpna 1918, kdy pražské místodržitelství poslalo zprávu Okresnímu hejtmanství v Sušici o jeho propuštění z nuceného pobytu a povolilo jeho přesídlení do Soběšic, kde se měla nacházet Dalboscova manželka s dětmi. Okresní hejtmanství mělo výše jmenovaného

¹⁸⁷ Dostupné online na adrese http://www.portafontium.eu/iipimage/30069094/susice-27_1761-z?x=492&y=137&w=473&h=159 (přístup 16. 6. 2018).

¹⁸⁸ Dostupné online na adrese http://www.portafontium.eu/iipimage/30069094/susice-27_1771-z?x=497&y=543&w=475&h=160 (přístup 16. 6. 2018).

¹⁸⁹ Dostupné online na adrese http://www.portafontium.eu/iipimage/30069094/susice-27_1991-z?x=546&y=504&w=475&h=160 (přístup 16. 6. 2018).

¹⁹⁰ SOKA Klatovy, fond OÚ Sušice, Politický protokol jednací, inventární číslo 241, datum zápisu 27. 1. 1917.

¹⁹¹ Tamtéž, inventární číslo 242, datum zápisu 4. 1. 1916.

¹⁹² Tamtéž, datum 11. 1. 1916.

po jeho příjezdu prověřit a informovat České místodržitelství.¹⁹³ I v jednacích protokolech Okresního hejtmanství v Sušici bylo nalezeno několik záznamů pojednávajících o Angelu Dalboscovi. Koncem ledna 1916 informovalo České místodržitelství v Praze o vyšetřování jeho osoby.¹⁹⁴ Z pozdějších zápisů v jednacím protokolu vyplývá, že i po příjezdu do Soběšic byl pod neustálým dohledem.¹⁹⁵

Podobný osud nucené internace potkal rovněž Albina Giacomelliho, o jehož propuštění z tábora v Katzenau a přesídlení do Sušice se jednalo od ledna 1917.¹⁹⁶ Místodržitelství v Innsbrucku ale v srpnu 1917 rozhodlo, že bude navrácen do obce Vattaro nedaleko Trenta.¹⁹⁷

Přes všechny v této kapitole pojednané prameny představuje jedinečné svědectví, které zachytilo autenticky každodennost italských vysídlenců na Sušicku, text pamětního listu Dona Marzadra *Pro memoria*, jež vznikl explicitně pro uchování historické paměti. Vzhledem k unikátnosti tohoto svědka minulosti i skutečnosti, že mu dosud nebyla věnována regionální historiografii žádná pozornost, jej nechme na tomto místě promluvit v plném znění, k němuž připojuji i český překlad.¹⁹⁸

Pro memoria

Il pericolo di una guerra fra l'Italia e l'Austria-Ungheria, congiunto al timore di venir assediati nella valle, costrinse, nell'Aprile e Maggio 1915, gli abitanti di Valle di Ledro, Distretto Capitanale¹⁹⁹ di Riva sul Lago di Garda – Tirolo meridionale – Trentino, a provvedersi in abbondanza di viveri, consumando così tutti i risparmi di denaro che avevano in cassa.

¹⁹³ NA v Praze, fond PM 1911–1920, sign. 8/1/92/19, Pražské místodržitelství okresnímu hejtmanovi v Sušici ve věci Dalbosco Angelo, italienischer Staatsangehöriger, Entlassung aus der Internierung, karton 5110.

¹⁹⁴ SOKA Klatovy, fond OÚ Sušice, Politický protokol jednací, inventární číslo 242, datum zápisu 26. 1. 1916.

¹⁹⁵ Tamtéž, inventární číslo 251, datum 20. 9. 1918.

¹⁹⁶ Tamtéž, inventární číslo 245, datum 16. 1. 1917.

¹⁹⁷ Tamtéž, inventární číslo 246, datum 1. 8. 1917.

¹⁹⁸ Za pomoc s překladem děkuji vedoucímu mé práce Mgr. Václavu Grubhofferovi, Ph.D.

¹⁹⁹ „Distretto sottoposto alla giurisdizione, e autorità di un capitano ed anche la Signoria che ha il capitano sopra quel distretto.“ Srov. Carlo Antonio VANZON, Dizionario universale della lingua italiana, Tomo terzo, C, Palermo: Tipografia Demetrio Barcellona, 1840, s. 164.

Quand' ecco, ai 22 Maggio 1915 ad ore 6 pomeridiane giungere in ogni paese un Decreto dell' i. r. Comandomilitare di Riva, che ordina l'evacuazione della valle per le ore 6 antimeridiane del 23 Maggio, Festa di Pentecoste.

Durante la notte e nelle prime ore del mattino, col solo vestito che indossavano, una coperta da letto e un po' di viveri pel viaggio, abbandonando ogni cosa, anche molto bestiame, perché tutto non poté essere consegnato al Comando militare di Riva, tutti si mettono in viaggio per luoghi ignoti. Dopo 3 giorni di viaggio disastroso, durante il quale si trovarono con fuggiaschi di altre vallate del Trentino, giunsero in numero di 16 390 profughi nella ubertosa ed ospitale Boemia. A questi si aggiunsero ben presto circa 6000 profughi del Litorale, sicché in Boemia vi erano oltre i 22 000 profughi, distribuiti in circa 900 località.

Una piccola parte di questi profughi, precisamente No. 272 giunsero a Sušice il 26 Maggio 1915, quasi tutti del Distretto di Riva (sette persone erano del Distretto di Rovereto) e furono distribuiti in varii paesi di questo Distretto capitanale.

Verso la fine di Novembre di 1915 alcune famiglie furono richiamate a St. Pölten a lavorare di brocche da scarpa pel militare, circa 30 persone rimasero nei paesi di Podmokli, Drazovice, Kadesice, Mačice e Soběsice; gli altri tutti circa 120 assieme al curatore d'anime (che fungeva anche come tale per i profughi italiani del Distretto di Strakonice) vennero ad abitare in Sušice, dove col consenso ed appoggio del Signor Podestà Giuseppe Seidl e dell' i. r. Commissario Capitanale Signor Ladislavo Pižl ai 13 Dicembre 1915 fu aperta una scuola italiana, frequentata da 30 scolari.

Ai 28 Novembre 1915 col benigno consenso del Reverendissimo Monsignor Decano Mattia Frana, il curatore d'anime dei profughi incominciò a tenere nelle Domeniche e Feste la sacre funzioni in italiano nella Chiesa del vecchio cimitero Sušice e in segno di riconoscenza di sì insigne beneficio i profughi, prima del loro rimpatrio, che avverrà verso la fine di gennaio a. c., offrono in dono alla predetta Chiesa questo Messale.

Dio voglia ricompensare largamente, benedire e proteggere tutti questi generosi e cortesi cittadini, ed accompagnare sani e salvi i profughi nella abbandonata e distrutta, ma finalmente redenta patria, dove serberanno perenne e grata memoria della gentile città che li albergò durante il lungo esilio.

Sušice, li 12 Gennaio 1919

Don Riccardo Marzadro curato di Locca-Ledro Trentino

P. S. In causa della guerra evacuarono dal Trentino circa 62 000 persone con 105 curatori d'anime e furono trasportate nei paesi della Corona; mentre alcune miliaia furono trasportate in Italia; gli altri abitanti del Trentino rimasero alle loro case.
Don R. M.

Na památku

Nebezpečí války mezi Itálií a Rakouskem-Uherskem, spojené se strachem, že budou obleženi v údolí, přinutilo v dubnu a květnu roku 1915 obyvatele Valle di Ledro z okresu Riva na Gardském jezeře v jižních Tyrolích – Trentinu, aby si opatřili dostatek potravin, přičemž utratili veškeré naspořené jmění. Když tu najednou, 22. května 1915 v 6 hodin odpoledne, přišel do každé vesnice výnos c. k. vojenského velitelství v Rivě, který nařizoval evakuaci údolí k 23. květnu o 6. hodině ranní, na Letnice.

Během noci a v prvních ranních hodinách, jen s oděvem, který měli na sobě, příkrývkou a trochou jídla, se vydali na cestu do neznámých míst. Vše zanechali doma, rovněž hodně domácího zvířectva, jelikož ne vše mohlo být odevzdáno vojenskému velitelství v Rivě. Po třech dnech katastrofální cesty, během níž byli dohromady s uprchlíky z dalších trentinských údolí, dorazili v počtu 16 390 utečenců do úrodných a pohostinných Čech. Brzy se k nim připojilo asi 6 000 běženců z pobřeží, takže v Čechách bylo více než 22 000 utečenců, kteří byli rozděleni do zhruba 900 lokalit.

Malá část těchto utečenců, přesně 272, přijela 26. května 1915 do Sušice, téměř všichni pocházeli z okrsku Riva (sedm osob bylo z okrsku Rovereto) a byli rozděleni do různých vesnic tohoto okresu. Koncem listopadu 1915 byly některé rodiny povolány zpět do St. Pöltenu, aby tam vyráběly nýtky do podešví vojenské obuvi, asi 30 osob zůstalo ve vesnicích Podmokly, Dražovice, Kadešice, Mačice a Soběšice, všech ostatních zhruba 120 osob šlo, spolu s duchovním pastýřem (který vykonával tuto službu rovněž pro italské utečence ve strakonickém okrese), bydlet do Sušice, kde se souhlasem a podporou pana starosty Josefa Seidla a c. k. okresního komisaře pana Ladislava Pižla byla 13. prosince 1915 otevřena italská škola, navštěvovaná 30 žáky.

Dne 28. listopadu 1915 začal duchovní pastýř utečenců s laskavým souhlasem nejvelebnějšího monsignora, děkana Matěje Frány, sloužit mše svaté v italštině o nedělích a svátcích v kostele na starém sušickém hřbitově. Na znamení vděčnosti za tak znamenitou výsadu věnují utečenci jako dar zmíněnému kostelu, před jejich návratem

do vlasti, který se uskuteční koncem měsíce ledna tohoto roku, tento misál. Bůh nechť se štědře odvděčí, žehná a chrání všechny tyto velkorysé a zdvořilé obyvatele města a doprovází utečence, aby se v pořádku vrátili do opuštěné a zničené, avšak konečně vykoupené vlasti, kde budou uchovávat věčnou a vděčnou památku na laskavé město, jež jim poskytlo ubytování během dlouhého vyhnanství.

V Sušici 12. ledna 1919

Don Riccardo Marzadro, farář z Locca-Ledro Trentino

P. S. Z důvodu války bylo z Trentina evakuováno asi 62 000 osob, doprovázených 105 duchovními, jež byly převezeny do korunních zemí, zatímco několik tisíc osob bylo převezeno do Itálie; další trentinští obyvatelé zůstali ve svých domovech. Don R. M.

III. 4. Odjezd

Vysídlení z jižního Tyrolska opouštěli sušický okres během ledna a února 1919, aby se vrátili do svých válkou zničených domovů. Někteří z nich požádali o povolení k návratu do nové vlasti téměř neprodleně poté, co na všech frontách Velké války zavládl mír.²⁰⁰ S dočasným domovem v Sušici a okolních obcích se uprchlíci loučili většinou po malých skupinkách. První italská rodina odcestovala ze Sušice 2. ledna 1919,²⁰¹ 6. ledna ji následovaly rodiny Pietra Trentiniho a Bartola Beretty ubytované v Podmoklech.²⁰² Vysídlení, jež našli útočiště v obci Dražovice, se vydali na dlouhou cestu domů 28. ledna.²⁰³ Stejná cesta čekala rovněž zbylé obyvatele kadešického domku číslo 24, kteří jej opustili 2. února.²⁰⁴

Děni ve městě reflektovaly Sušické listy, které 18. ledna 1919 otiskly krátký článek věnovaný odjíždějícím Italům: „*V posledních dnech stěhují se z našeho města italští uprchlíci, rodáci většinou od Rivy. Všichni skoro z nich, zejména děti, naučili se dosti dobře česky. Pravým otcem jich byl P. Riccardo Marzadro, farář z Loccy při Gardském jezeře, jenž neúnavně pečoval jak o hmotné, tak o duševní potřeby svých krajanů, přičiniv se mimo jiné o to, aby rodiny, mající děti, přestěhovaly se z vesnic*

²⁰⁰ SOKA Klatovy, fond OÚ Sušice, Politický protokol jednací, inventární číslo 251, datum zápisu 5. 12. 1918.

²⁰¹ Tamtéž, inventární číslo 252, datum zápisu 2. 1. 1919.

²⁰² Tamtéž, datum 6. 1. 1919.

²⁰³ Tamtéž, datum 28. 1. 1919.

²⁰⁴ Tamtéž, datum 2. 2. 1919.

okolních do města, kdež jim u okr. a místní školní rady vymohl dvoutřídní školu obecnou; vyučoval sám v třídě jedné, v druhé pak stará slečna Maria Benini, kterou děti ctily a poslouchaly jako svou matku. Památkou po nich zůstane malá tabulka na dveřích jedné učebny s nápisem: Scuola popolare italiana. – Na tento pracovitý horský lid, který lišil se ku prospěchu svému od nesvorných a líných polských uprchlíků z prvých dob války, budeme míti zajisté dobré vzpomínky.“²⁰⁵

K Italům vracejícím se do vlasti údajně přibyla Anna Čáchová z vesnice Volšovy u Sušice, která se 17. prosince 1918 provdala za italského uprchlíka Albina Rizzardiho. Zanedlouho po sňatku odešla společně s ním do Itálie, tam se usadili v obci Molina di Ledro nedaleko Gardského jezera. Dne 15. listopadu 1919 se jim narodila dcera Natálie, ovšem pouhé tři roky po jejím narození Albino zemřel. Téhož roku se Anna s Natálií vrátila do Čech. Další informace o životě Anny a Natálie jsou kusé a neúplné, případní další potomci nejsou dosud známi.²⁰⁶

Vděčnost, se kterou uprchlíci opouštěli pošumavská městečka, je patrná z výše uvedeného listu *Pro memoria* Dona Riccarda Marzadra. Trentinský farář si velice vážil veškeré pomoci, které se jihotyrolským Italům na Sušicku dostalo, a přál si, aby si toho bylo místní obyvatelstvo vědomo: „*Veřejné díky odjíždějících Italů. Dne 11. února t. r. odjíždějí poslední Italové z našeho města a okolí. Jejich jménem poslal naši redakci P. R. Marzadro vřelý přepis, kterým děkuje všem úřadům i soukromníkům za všechno, čím Italům prospěli. Dojemná je podrobnost, s jakou vzpomíná na všechny osoby, které jakýmkoliv způsobem zpřijemnilo jeho svěřencům zdejší pobyt. – Opakujeme ještě jednou, že na Italy a jejich otcovského ochránce budeme vzpomínati rádi a s uznáním.“²⁰⁷*

Zda se někteří Italové vysídlení z jižního Tyrolska rozhodli po skončení války zůstat na Sušicku, není zřejmé. Podle Pamětní knihy města Sušice žili v roce 1921, kdy

²⁰⁵ Sušické listy, 18. ledna 1919 (č. 2), s. 6. Zde bych ráda poděkovala Bc. Lucii Nové za informaci o existenci dvou článků o italských uprchlících v Sušických listech z roku 1919.

²⁰⁶ Za poskytnutí této informace opět děkuji PhDr. Janu Lhotákovi, Ph.D., kterému ji předal pan Jaroslav Pergl, kronikář města Buštěhradu. Na něj se s prosbou o pomoc při pátrání po rodině svého předka obrátili žijící potomci rodiny Rizzardii.

²⁰⁷ Sušické listy, 8. února 1919 (č. 5), s. 4.

proběhlo sčítání lidu, dva příslušníci italské národnosti na Dolním předměstí v Sušici.²⁰⁸ Jejich identitu se ovšem nepodařilo odhalit.

Italská stopa se znovu objevila na Sušicku v roce 1922, kdy bránu Šumavy navštívil „italský malíř Francesco Laforesto,“ o němž pojednává následující úryvek z Kroniky města Sušice. *„Dne 1. února 1922 vynořil se v městě našem neočekávaně mladý muž. Jeho navštívenky nesly hrdý titul: „Francesco Laforesto, pittore academico di Venetia.“ Občas uchýlil se do boží přírody a vracel se s hotovými akvarelovými obrázky, které se v městě i okolí líbily. Malíř byl pomalu v některých kruzích občanstva ctěn a vážen, dokonce v Sušici policejní komisař dal svou dcerušku od něho vymalovati a obraz její vystaviti ve výkladní skříní. Než i jinde byl ctěn, takže pomalu tu zdomácněl. Ze Sušice podnikal výlety do okolí, hlavně na Kašperské Hory, kde českou společnost svým cizokrajným jménem a květnatým líčením svého života a styků s význačnými osobnostmi rázem oslnil. Mluvil i psal česky, ovšem s chybami. Z řeči vyzníval cizí přízvuk a dopisy hemžily se pravopisnými nehoráznostmi. Nad tím se však málokdo pozastavil, pouze bylo nápadno, že se vyzná v češtině vůbec. Vysvětloval to tím, že studoval na malířské akademii v Praze, do Prahy se dostal, poněvadž jeho benátská příbuzní ošálili ho s dědictvím po rodičích a vystrčili ho z vlasti s několikatisícovým odbytým. S věhlasem Laforestovým rostly také jeho potřeby. Byl stále v peněžní tísní. Z počátku pomáhal si prodejem svých „uměleckých“ výtvorů, které vnucoval kdekomu a když výnos nekryl výdaje jeho nákladného života, vrhl se na půjčky. I v tom se mu dařilo znamenitě. Uspořádal výstavu svých akvarelů, vesměs šumavských motivů v Strakonících (28. dubna – 7. května 1923), ve Vimperku, Volyni a Prachaticích. Nalezli se lidé, kteří obrazy kupovali, a takoví, kteří o nich psali pochvalné referáty do denních listů. Peníze stržené si nechal pro sebe, by je prolil s veselými kumpány. Nic netrvá však na světě věčně, a tak i sláva maestra Laforesta vzala náhlý a neslavný konec. Vyčerpav na Horách Kašperských všechny zdroje, jež mu tak dlouho byly k dispozici a necítě snad i jinak více pevnou půdu pod nohama, uchýlil se na Bučinu a ke pramenům Vltavy, by tam pokračoval ve své „umělecké činnosti“. Tam však stihla ho nemilá nehoda. Kterýsi turista as 7. srpna 1923 poznal v proslulém italském malíři Aloise Forejta, 24letého řeznického pomocníka, narozeného v Drahelčicích u Kladna,*

208

Dostupné online na adrese <http://www.kronikasusice.sumavanet.eu/stranka.php?g=02&o=25&p=254&z=1> (přístup 2. 7. 2018).

zběha 38. pěš. pluku v Berouně. Podvodník odveden byl četníky do posádkového vězení. Další osudy jeho nejsou ještě koncem roku 1923 známy.²⁰⁹

Ačkoliv se pod titulem „*pittore academico di Venetia*“ ukrýval český zběh Alois Forejt, je tento záznam dokladem toho, že vzpomínka na Italy byla na území Čech ve dvacátých letech minulého století stále živá. Lze se domnívat, že Alois Forejt přišel do styku s Italy právě na Kladensku, kde v období první světové války pobývala početná jihotyrolská komunita.²¹⁰

²⁰⁹ Dostupné online na adrese <http://www.kronikasusice.sumavanet.eu/stranka.php?g=02&o=25&p=254&z=1> (přístup 2. 7. 2018).

²¹⁰ Podle pramenů Presidia Českého místodržitelství bylo do Kladna posláno 1000 italských vysídlenců, kteří byli rozděleni do 17 obcí. Srov. NA v Praze, fond PM 1911–1920, číslo jednací 24675, sign. 13/49/24/10/16, *Italiener Flüchtlinge Unterbringung*, karton 5801.

IV. Závěr

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo zmapovat pobyt italských vysídlenců v politickém okresu Sušice v letech 1915–1919. Takto úzce vymezené téma bylo v druhé kapitole práce zasazeno do širšího historického kontextu. V podkapitole II. 1 byla stručně uvedena problematika první světové války na pozadí právě probíhajícího výročí sta let od jejího ukončení. Zároveň byly představeny ústřední badatelské oblasti týkající se období Velké války v rámci české historiografie. Poměrně velký prostor byl rovněž věnován předválečným vztahům Italského království s Rakouskem-Uherskem a motivům vedoucím Itálii ke vstupu do první světové války proti svým bývalým spojencům. Následující podkapitoly pojednaly o fenoménu vysídlených jihotyrolských Italů, a to jak z pohledu české, tak italské historiografie. Podkapitola II. 3 přinesla souhrnný přehled publikací a studií vzniklých k danému tématu v českém prostředí. Z velkého množství italských děl zabývajících se tzv. trentinským exodem byla hlavní pozornost věnována dvousvazkové publikaci *Gli spostati. Profughi, Flüchtlinge, Uprchlíci. 1914–1919*, jež představuje nejucelenější studii, která doposud na dané téma vznikla, a která posloužila ke komparaci dosavadního historického bádání s poznatky mého vlastního pramenného výzkumu. Při rekonstrukci pobytu italských uprchlíků v předlitavském zázemí byla velmi nápomocná rovněž studie Táni Václavíkové – *Uprchlíci z jižního Tyrolska v Čechách a na Moravě 1915–1919*.

Ve třetí kapitole byla pozornost již plně soustředěna na fenomén italských uprchlíků na Sušicku. Na základě dostupných pramenů a dvou výše zmíněných publikací jsem se pokusila nejprve zmapovat celý proces evakuace severní oblasti Gardského jezera, který započal bezprostředně po vstupu Itálie do válečného stavu s Rakouskem-Uherskem. Poté byla pozornost přesunuta k samotnému příjezdu italských vysídlenců do Sušice a jejich následnému přerozdělování do okolních obcí. V této části práce byly zcela vytěženy dochované prameny z fondu Českého místodržitelství-Presidia uloženého v Národním archivu v Praze, jež se týkaly italských vysídlenců na Sušicku, pozornost však byla věnována i některým archiváliím, které se týkaly jiných českých měst. V tom spatřuji hlavní přínos této kapitoly, neboť na celozemské úrovni se pramenům vztahujícím se k italským vysídlencům dosud patrně nikdo nevěnoval.

Kromě úředních pramenů na úrovni okresní i zemské instance, které přinesly poznatky spíše pozitivistického charakteru, byly užity i archiválie memoárové povahy,

jež umožnily přiblížit se rovněž k osobnímu svědectví a prožívání aktérů dobových událostí, jinými slovy, konfrontovat „suchou“ výpověď úředních pramenů s dějinami každodennosti italských uprchlíků na Sušicku. Stranou zájmu nebyla ponechána ani dobová regionální periodika, která nově nastalou situaci v okrese komentovala.

Zajímavé poznatky o každodenním životě uprchlíků umístěných do politického okresu Sušice přinesla podkapitola III. 3. Z výzkumu vyšlo najevo, že zpočátku byli Italové ubytováni po skupinách ve větších stavebních objektech, později si patrně někteří uprchlíci hledali nová ubytování, která jim poskytovala větší soukromí. Materiální pomoc uprchlíkům poskytovaly okresní komitáty, rovněž jim byla vyplácena státní podpora. Poměrně velký prostor byl v rámci této kapitoly věnován osobnosti faráře Dona Riccarda Marzadra, jenž pro sušickou komunitu Italů představoval zásadní autoritu. Jeho zásluhou vznikla v Sušici italská škola určená dětem uprchlíků, byl nepostradatelný i při vyřizování úředních žádostí. Další část práce představila uprchlíky jako schopné pracovníky, kteří našli uplatnění v zemědělství i v průmyslových závodech. Stejně tak tomu bylo i v Pošumaví, kde velkou část Italů zaměstnávaly dva významné sušické podniky – sirkárna Solo Sušice a Měšťanský pivovar v Sušici.

Poslední podkapitola III. 4 pojednala o odjezdu Italů domů, ke kterému došlo v průběhu ledna a února roku 1919. Tuto závěrečnou epizodu dramatického příběhu italského exodu glosoval dobový tisk, který dal nahlédnout i do vztahu obyvatel Sušicka k válečným uprchlíkům z Apeninského poloostrova. Bylo z něj možné vyčíst, že Italové byli na Sušicku poměrně oblíbení a s místním obyvatelstvem si vytvořili vřelý vztah. Do historické paměti Pošumaví se zapsal jmenovitě zejména duchovní pastýř italské komunity Don Marzadro, který jménem svých svěřenců daroval Sušičanům dodnes existující misál jako projev díky za přijetí do místní komunity. Mimo jiné i díky tomuto daru italské stopy v Sušici a okolí zcela nezmizely.

Při přípravě této práce jsem se snažila vypořádat s absencí některých klíčových pramenů, jež byly skartovány. Chybějící historické stopy jsem se pokusila rekonstruovat na základě široké škály pramenů úřední a memoárové povahy, dobového tisku a poznatků české i italské historiografie. Domnívám se, že se mi podařilo odkrýt a interpretovat celou řadu zásadních poznatků o italských vysídlencích na Sušicku, kteří až dosud zůstávali zcela zapomenuti. Přesto však nepokládám téma za vyčerpané. Další bádání by mohlo být uskutečněno dvěma směry. V rámci bývalého Okresního hejtmanství Sušice by mohla být věnována větší pozornost jednotlivým obcím, v nichž

uprchlíci pobývali. Jednou z cest by mohl být pokus o rekonstrukci míst historické paměti na uprchlíky, například možných dochovaných hmotných památek, fotografií, ale třeba i pátrání po nepřímých pamětnících, se kterými by bylo možné vést rozhovor v rámci *Oral History*. Druhým směrem bádání, který se jeví jako nosnější, by potom mohlo být rozšíření tématu italských vysídlenců na oblast celých jižních Čech, které rovněž nejsou dosud zmapovány. Konkrétně se nabízejí města, v nichž Italové za Velké války prokazatelně pobývali – mimo jiné České Budějovice, Tábor či Jindřichův Hradec.

Riassunto

Lo scopo principale di questa tesi di laurea era quello di mappare il soggiorno dei profughi trentini nella zona di Sušice durante la prima guerra mondiale.

Nel primo capitolo tematico sono stati presentati i campi principali dedicati alla prima guerra mondiale nell'ambito della storiografia ceca. Il sottocapitolo successivo si è dedicato ai rapporti tra il Regno d'Italia e l'Impero austro-ungarico nel periodo dell'anteguerra ed alla motivazione d'Italia per entrare in guerra contro il suo exalleato. Il sottocapitolo numero II. 3 tratta il fenomeno dei profughi italiani evacuati nei territori asburgici nell'ambito della storiografia ceca e presenta un sommario di pubblicazioni e studi trattanti il predetto fenomeno pubblicati in Repubblica ceca. L'ultima parte del capitolo si concentra su pubblicazioni italiane dedicate allo spostamento della popolazione trentina. È stata presentata soprattutto una pubblicazione di due volumi: *Gli spostati. Profughi, Flüchtlinge, Uprchlici. 1914–1919*, lo studio della storia più coerente d'oggi.

Il capitolo tematico numero due si è dedicato ai profughi stessi nella zona di Sušice. I reperimenti contenuti in questo capitolo sono basati sulla propria ricerca di fonti storiche di carattere ufficiale e di memoriali. Le fonti poi sono state comparate con le informazioni tratte dalle pubblicazioni storiche. Nel sottocapitolo III. 2 è stato descritto il modo in cui si realizzarono le evacuazioni degli abitanti della zona settentrionale del Lago di Garda e come fu effettuata la loro redistribuzione nei territori asburgici. Il sottocapitolo successivo tratta il soggiorno dei profughi trentini nella zona di Sušice dal 1915 al 1919. Il sottocapitolo contiene inoltre una descrizione di abitazioni e di luoghi dove i profughi trovarono i rifugi temporanei. Le fonti storiche hanno anche svelato che alcuni profughi erano impiegati in due aziende importanti: nella fabbrica di fiammiferi *Solo* e nel birrificio di Sušice. L'attenzione è stata concentrata sul personaggio di Don Riccardo Marzadro, parroco trentino, grazie a cui fu fondata una scuola italiana a Sušice dedicata ai bambini dei profughi. L'ultimo sottocapitolo tratta la partenza dei profughi e il loro ritorno nelle case distrutte dalla Grande guerra.

Soupis pramenů a literatury

Archivní prameny

Státní okresní archiv Klatovy

fond Okresní úřad Sušice, Politický protokol jednací, inventární číslo 239-252

fond Archiv obce Podmokly, Kniha zápisů ze schůzí obecního zastupitelstva 1910–1922, inventární číslo 2, evidenční číslo K 2.

fond Archiv obce Petrovice u Sušice, Podací deník 1–120 1916–1920, inventární číslo 31, evidenční číslo K 31.

fond Archiv města Sušice, karton 663, inventární číslo 1314.

fond Římskokatolická farnost Sušice, karton 22, evidenční číslo 14, 25.

Národní archiv v Praze

fond České místopředsedství – Presidium, 1911–1920, 2. oddělení

Index 1911–1920 (PM 727), písmeno J

Elench PM, 1911–1920, 8/1/92/16–19

Index 1911–1920 (PM 744), Schr–Sia

karton 5110, signatura 8/1/92/19, jednací číslo 28398, Dalbosco Angelo

karton 5801, signatura 13/49/24/10/16, jednací číslo 24675, Italiener Flüchtlinge
Unterbringung

Muzeum Šumavy Sušice

Neuspořádaná pozůstalost Ing. Zdeňka Papeše, CSc. v majetku města Sušice, vzpomínky Amálie Breyové

Římskokatolická farnost Sušice

List *Pro memoria* italského duchovního Dona Riccarda Marzadra, vloženo do *Missale Romanum*, Regensburg 1913: Pustet, Friedrich.

Digitalizované prameny dostupné online

Kronika fary Sušice

<http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/01024-fara-susice-1705-1968>
Kniha zemřelých děkanského úřadu v Sušici

<http://www.portafontium.eu/register/soap-pn/susice-27>
Kronika města Sušice

<http://www.kronikasusice.sumavanet.eu/index.html>
Kronika obecné školy v Sušici

<http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/01386-skola-susice-1892-1919>
Kronika obecné školy v Kadešicích

<http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/01310-skola-kadesice-1883-1931>
Kronika obecné školy v Podmoklech

<http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/01365-skola-podmokly-1879-1931>
Kronika obecné školy v Dražovicích

<http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/01273-skola-drazovice-1896-1933>
Kronika města Čachrov (1912–1945)

<http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/00728-mesto-cachrov-1912-1971>
Obecná škola Čachrov (1899–1937)

<http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/01860-skola-cachrov-1899-1937>
Obecná škola Čachrov (1902–1940)

<http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/01258-skola-cachrov-1902-1940>
Měšťanská škola Hartmanice (1906–1938)

<http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/01280-skola-hartmanice-1906-1938>
Obecná škola Hartmanice (1906–1945)

<http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/01279-skola-hartmanice-1906-1945>
Farní úřad Běšiny (1838–1959)

<http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/00989-fara-besiny-1838-1959>
Obecná škola Běšiny (1909–1931)

<http://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/01248-skola-besiny-1909-1931>

Vydané prameny

Dobový tisk

Klatovské listy, 29. května 1915 (č. 22), 10. července 1915 (č. 28), 18. prosince 1915 (č. 51)

Sušické listy, 18. ledna 1919 (č. 2), 8. února 1919 (č. 5)

Svatobor, 29. května 1915 (roč. 1915, č. 22)

Ostatní vydané prameny

Missale Romanum, Regensburg 1913: Pustet, Friedrich.

SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, Díl jedenáctý, Praha 1897.

VANZON, Carlo Antonio, *Dizionario universale della lingua italiana*, Tomo terzo, C, Palermo: Tipografia Demetrio Barcellona, 1840.

PAGE, Thomas Nelson, *Italy and the World War*, New York 1920.

Literatura

ANTONELLI, Quinto – LEONI, Diego – MARZANI, Maria Beatrice, *Scritture di guerra 4*, Rovereto 1996.

BĚLINA, Pavel – BOROVIČKA, Michael – KAŠE, Jiří, *Velké dějiny zemí Koruny české*, svazek XII. b, Praha 2013.

BIANCHI, Bruna (a cura di), *La violenza contro la popolazione civile nella Grande Guerra: deportati, profughi, internati*, Milano 2007.

BOJDOVÁ, Ivana – ŠEBKOVÁ, Eva, *Italští uprchlíci na Blanensku v průběhu I. světové války*, in: Sborník Muzea Blansko, Blansko: Muzeum Blansko 2005, s. 47-54.

BOJDOVÁ, Ivana – ŠEBKOVÁ, Eva – ŠEBEK, Karel, *Italští uprchlíci v I. světové válce*, Blansko 2012.

BOJDOVÁ, Ivana – ŠEBKOVÁ, Eva – ŠEBEK, Karel, *Italští uprchlíci na jižní Moravě v letech 1915–1919*, s. n. 2014.

BOJDOVÁ, Ivana – ŠEBKOVÁ, Eva – ŠEBEK, Karel, *Profughi italiani in Moravia del Sud negli anni 1915–1919*, Tione di Trento (TN): Centro studi Judicaria 2015.

- BRYCHTOVÁ, Jana, *Italové v blanenském závodě firmy Strojírny, a. s., dříve Breitfeld Daněk v letech 1915–1919*, in: Sborník Muzea Blansko, Blansko: Muzeum Blansko 2008, s. 56-59.
- COLOMBO, Dario, *BOEMIA. L'esodo della Val di Ledro 1915–1919*, Tione di Trento (TN) 2008.
- DE PROBIZER, Guido, *Memorie sanitarie dei profughi trentini a Salisburgo*, Alba trentina, 1923, č. 5-7, s. 126-140.
- DESIDERI, Antonio – THEMELLY, Mario, *Storia e storiografia. Il Novecento: dall'età giolittiana ai nostri giorni*, Firenze 1997.
- EICHTA, Mario, *Braunau-Katzenau-Mitterndorf 1915–1918: il ricordo dei profughi e degli internati del Trentino*, Cremona 1999.
- Gli spostati. Profughi, Flüchtlinge, Uprchlíci. 1914–1919*, 1-2, Rovereto 2015.
- GRUND, Josef, *Sušicko a boj za samostatnost*, Sušice 1933.
- HANUS, Adam, *Solo, Československé sirkařské a lučební továrny v Praze (1921–1938)*, Prameny a studie, v tisku.
- HLAVAČKA, Milan, *Podivná aliance*, Praha 1987.
- HOUŠKA, Vítězslav, *Masaryk známý, neznámý*, Praha 2005.
- HOUŠKA, Vítězslav, *Lidé kolem T. G. M.*, Karviná 2006.
- HOUŠKA, Vítězslav, *T. G. M. myslitel a státník*, Karviná 2007.
- KLÍPA, Bohumír – PICHLÍK, Karel – ZABLOUDILOVÁ, Jitka, *Českoslovenští legionáři (1914–1920)*, Praha 1996.
- KOBLASA, Pavel – KOVÁŘ, Daniel, *Panská sídla jižních Čech*, České Budějovice 2003.
- KOŘALKA, Jiří, *Češi v habsburské říši a v Evropě 1815–1914. Sociálněhistorické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích*, Praha 1996.
- KREJČOVÁ, Jana, *Italští uprchlíci na Svatém Kopečku v období Velké války*, Střední Morava: vlastivědná revue 23, 2017, č. 44, s. 48-57.
- KVAČEK, Robert, *První světová válka a česká otázka*, Praha 2013 (2. přepracované vydání).
- LEONI, Diego – ZADRA, Camillo – ANTONELLI, Quinto, *La città di legno: profughi trentini in Austria 1915–1918*, Trento 1995.
- LHOTÁK, Jan – PACHNER, Jaroslav – RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012.

- LHOTÁK, Jan – NOVÁK, Jiří, *Zmizelé Čechy – Pošumaví*, Praha – Litomyšl 2013.
- MALNI, Paolo, *Fuggiaschi: Il campo profughi di Wagna 1915–1918*, San Canzian d'Isonzo 1998.
- MALNI, Paolo, *Profughi italiani in Austria: una storia dei vinti, una storia del Novecento*, in: Bruna Bianchi (a cura di), *La violenza contro la popolazione civile nella Grande Guerra: deportati, profughi, internati*, Milano 2007, s. 233-258.
- MALNI, Paolo, *Gli spostati. Vol. 2, La storia*, Rovereto 2015.
- MATYÁŠOVÁ, Jitka, *Josef Ambrož Gabriel (Zakladatel české regionální historiografie na Sušičku)*, Praha 2006 (=Diplomová práce obhájená na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze).
- MOJŽÍŠ, Milan (ed.), *Československé legie 1914–1920: Katalog k výstavám Československé obce legionářské*, Praha 2017.
- NEDOROST, Libor, *Češi v 1. světové válce, 1. díl, Mým národům*, Praha 2006.
- NEDOROST, Libor, *Češi v 1. světové válce, 2. díl, Na frontách velké války*, Praha 2006.
- NEDOROST, Libor, *Češi v 1. světové válce, 3. díl, Do hořkého konce*, Praha 2007.
- NOVÁ, Lucie, *Činnost Klubu českých turistů v Sušici v letech 1890–1914*, České Budějovice 2016 (=Bakalářská práce obhájená na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích).
- OLIVERIUS, Miroslav a kol., *Památce vysídlenců z údolí Ledro v okresním hejtmanství Kladno (1915–1919) / In memoria degli sfollati della Valle di Ledro nella provincia di Kladno (1915–1919)*, Doksy 2009.
- PELANT, Jan, *Okresní úřad Sušice (1804) 1850–1945 (1955) Inventář*, Sušice 1963.
- PROCACCI, Giuliano, *Dějiny Itálie*, Praha 1997.
- RAUCHOVÁ, Jitka – JIROUŠEK, Bohumil a kol., *Věda, kultura a politika v československo-italských vztazích 1918–1951*, České Budějovice 2012 (=Jihočeský sborník historický 81, 2012 – Supplementum 4).
- SABBATUCCI, Giovanni – VIDOTTO, Vittorio, *Il mondo contemporaneo. Dal 1848 a oggi*, Bari 2005.
- SOUBIGOU, Alain, *Tomáš Garrigue Masaryk*, Praha 2004.
- ŠEBKOVÁ, Eva, *Italští uprchlíci ve školních kronikách bývalého politického okresu Boskovice*, in: Sborník Muzea Blansko, Blansko: Muzeum Blansko 2004, s. 115-121.
- ŠEDIVÝ, Ivan, *Češi, české země a velká válka 1914–1918*, Praha 2014.
- VÁCLAVÍKOVÁ, Táňa, *Uprchlíci z jižního Tyrolska v Čechách a na Moravě 1915–1919*, in: První světová válka a role Němců v českých zemích, Ústí nad Labem:

Muzeum města Ústí nad Labem – Univerzita J.E. Purkyně, Ústav slovansko-germánských studií FF UJEP, 2015, s. 74-91.

VÁCHA, Dalibor, *Bratrstvo. Všední a dramatické dny československých legií v Rusku (1914–1918)*, Praha 2015.

VÁCHA, Dalibor, *Ostrovky v bouři. Každodenní život československých legií v ruské občanské válce (1918–1920)*, Praha 2016.

VLČKOVÁ, Alena, *Italští a slovinští váleční běženci ve Štěnovicích*, Jižní Plzeňsko: historicko-vlastivědný sborník muzea jižního Plzeňska v Blovicích 12, 2014, s. 49-50.

WEHLER, Hans-Ulrich, *Bismarck's Imperialism 1862–1890*, Past & Present 18, 1970, č. 48, s. 119-155.

ZADRA, Paolo, *I fuggiaschi italiani a Pottendorf*, Studi trentini, 1923, II trimestre, s. 151-153.

Elektronické zdroje

<http://www.muzeumcb.cz/program/vystavy/prvni-svetova-valka-leta-zkazy-a-bolesti.html>

<http://muzeumprahy.cz/prvni-svetova-valka-v-zivote-prazanu/>

<http://muzeumprahy.cz/prvni-svetova-valka-v-zivote-prazanu/>

<http://muzeumprahy.cz/prvni-svetova-valka-v-zivote-prazanu/>

<http://muzeumprahy.cz/prvni-svetova-valka-v-zivote-prazanu/>

<https://www.knihcentrum.cz/>

<http://www.csol.cz/domains/csol.cz/index.php/legiovlak>

<http://www.nm.cz/Historicke-muzeum/Pripravujeme-HM/Fenomen-Masaryk.html>

http://www.ledro.cz/Bohemi_Mia/Vitejte.html

<https://www.chynava.cz/obec-7/stezka-cesko-italskeho-pratelstvi/>

<https://www.psp.cz/sqw/cms.sqw?z=4606>

https://havlickobrodsky.denik.cz/kultura_region/vystava-odhaluje-malo-znamy-pribeh-italskych-uprchliku-20180217.html

<https://www.novinky.cz/vase-zpravy/plzensky-kraj/rokycany/5779-51222-vystava-vyhnani-doputovala-do-rokycanskeho-muzea.html>

<https://www.cultura.trentino.it/Banche-dati/Riviste-storiche>

<http://net.lib.byu.edu/estu/wwi/comment/Italy/Page02.htm#3>

[http://www.treccani.it/enciclopedia/celestino-endrici_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/celestino-endrici_(Dizionario-Biografico)/)

https://it.wikipedia.org/wiki/Celestino_Endrici#/media/File:Giovanni_Battista_Chiochetti,_ritratto_di_monsignor_Celestino_Endrici.jpg.

Soupis obrazových příloh

I. Prameny

Obr. I/1 *Missale Romanum*, Regensburg 1913: Pustet, Friedrich. Uloženo ve hřbitovním kostele Nanebevzetí Panny Marie v Sušici, v majetku Římskokatolické farnosti Sušice, foto: autorka, 2018.

Obr. I/2 První strana Listu *Pro memoria* italského duchovního Dona Riccarda Marzadra, vloženo do *Missale Romanum*, Regensburg 1913: Pustet, Friedrich. Uloženo ve hřbitovním kostele Nanebevzetí Panny Marie v Sušici, v majetku Římskokatolické farnosti Sušice, foto: autorka, 2018.

Obr. I/3 Titulní list *Missale Romanum*, Regensburg 1913: Pustet, Friedrich. Uloženo ve hřbitovním kostele Nanebevzetí Panny Marie v Sušici, v majetku Římskokatolické farnosti Sušice, foto: autorka, 2018.

Obr. I/4 Telegram Okresního hejtmanství v Sušici Presidiu Českého místodržitelství v Praze z 26. 5. 1915 informující o příjezdu 172 italských vysídlenců do Sušice. Uloženo v Národní archiv v Praze, fond České místodržitelství – Presidium, 1911–1920, 2. oddělení, signatura 13/49/24/10/16, jednací číslo 24675, Italiener Flüchtlinge Unterbringung, karton 5801, foto: autorka, 2018.

Obr. I/5 Dopis v latině od tridentského biskupa Celestina Endriciho pražskému arcibiskupovi, v němž jmenuje sekretáře tridentské kurie Germana Dalpiazze biskupským komisařem pro všechny uprchlé katolíky tridentské diecéze. Uloženo v Národní archiv v Praze, fond České místodržitelství – Presidium, 1911–1920, 2. oddělení, signatura 13/49/24/10/16, jednací číslo 24675, Italiener Flüchtlinge Unterbringung, karton 5801, foto: autorka, 2018.

Obr. I/6 Zápis o schůzi Správní komise Podmokly. Uloženo v Státní Okresní archiv Klatovy, fond Archiv obce Podmokly, Kniha zápisů ze schůzí obecního zastupitelstva 1910–1922, inventární číslo 2, evidenční číslo K 2.

Obr. I/7 Jednací protokol z roku 1916. Uloženo v Státní Okresní archiv Klatovy, fond Okresní úřad Sušice, Politický protokol jednací, inventární číslo 242, datum zápisu 4. 1. 1916.

Obr. I/8 Matriční zápis z roku 1916. Římskokatolická farnost Sušice. Dostupné online na http://www.portafontium.eu/iipimage/30069094/susice-27_1671-z?x=316&y=164&w=665&h=224 (přístup 16. 6. 2018).

Obr. I/9 Kronika Obecné školy v Sušici z let 1892–1919. Dostupné na http://www.portafontium.eu/iipimage/30460470/soap-kt_01386_skola-susice-1892-1919_1060?x=440&y=552&w=509&h=183

II. Místa

Obr. II/10 Mapa míst v Jižním Tyrolsku, odkud pocházeli italští vysídlenci na Sušicku. Vyrobila autorka s pomocí serveru www.mapy.cz.

Obr. II/11 Mapa míst v habsburském soustátí, do kterých byli umístěni trentinští vysídlenci. Vyrobila autorka na základě úpravy mapy publikované v MALNI, Paolo, *Gli spostati. Vol. 2, La storia*, Rovereto 2015, s. 124.

Obr. II/12 Mapa míst na Sušicku, kde pobývali italští vysídlenci. Vyrobila autorka s pomocí serveru www.mapy.cz.

Obr. II/13 Měšťanský dům čp. 21/I v Sušici ve 40. letech 20. století. Převzato z LHOTÁK, Jan – PACHNER, Jaroslav – RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, s. 186.

Obr. II/14 Dům čp. 60/III v Sušici na dobové fotografii z roku 1906. Převzato z LHOTÁK, Jan – PACHNER, Jaroslav – RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, s. 487.

Obr. II/15 Zámek v Podmoklech na fotografii pořízené kolem roku 1925, která zachycuje obyvatele zámku rodinu Pauknerovu a na balkóně rodinu Blažkovu, foto: Josef Rezek, archiv Jana Syřiště. Převzato z LHOTÁK, Jan – NOVÁK, Jiří, *Zmizelé Čechy – Pošumaví*, Praha – Litomyšl 2013, s. 101.

Obr. II/16 SOLO Sušice na přelomu 19. a 20. století. Uloženo v Muzeum Šumavy Sušice, sign. IX 2 C 33.

Obr. II/17 Zaměstnanci sušického pivovaru na nádvoří domu čp. 52/1 na fotografii z počátku 20. století. Převzato z LHOTÁK, Jan – PACHNER, Jaroslav – RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, s. 307.

Obr. II/18 Hřbitovní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Sušici po Mirwaldově úpravě na dobové fotografii z roku 1910. Převzato z LHOTÁK, Jan – PACHNER, Jaroslav – RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, s. 348.

Obr. II/19 Hřbitovní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Sušici dnes. Foto: autorka, 2018.

Obr. II/20 Interiér kostela Nanebevzetí Panny Marie v Sušici. Foto: autorka, 2018.

Obr. II/21 Zámek Loučová. Dostupné na

<https://mapy.cz/zakladni?x=13.4593503&y=49.1956961&z=17&gallery=1&source=base&id=1701768>.

Obr. II/22 Stavení U Fuksů čp. 22 v Kadešicích kolem roku 1920, v jehož těsné blízkosti byli ubytováni italští vysídlenci. Foto: neznámý autor, Muzeum Šumavy Sušice, IX 2 A 128/1. Převzato z LHOTÁK, Jan – NOVÁK, Jiří, *Zmizelé Čechy – Pošumaví*, Praha – Litomyšl 2013, s. 98.

Obr. II/23 Dobová fotografie uprchlického tábora v Mitterndorfu. Převzato z *Gli spostati. Profughi, Flüchtlinge, Uprchlíci. 1914–1919*, 1, Rovereto 2015, s. 157.

Obr. II/24 Dobová fotografie uprchlického tábora v Braunau am Inn. Převzato z *Gli spostati. Profughi, Flüchtlinge, Uprchlíci. 1914–1919*, 1, Rovereto 2015, s. 209.

III. Lidé

Obr. III/25 Tridentský biskup kníže Celestino Endrici (1866–1940) na portrétu od Giovanniho Battisty Chiocchettiho z roku 1905. Převzato z https://it.wikipedia.org/wiki/Celestino_Endrici#/media/File:Giovanni_Battista_Chiocchetti,_ritratto_di_monsignor_Celestino_Endrici.jpg.

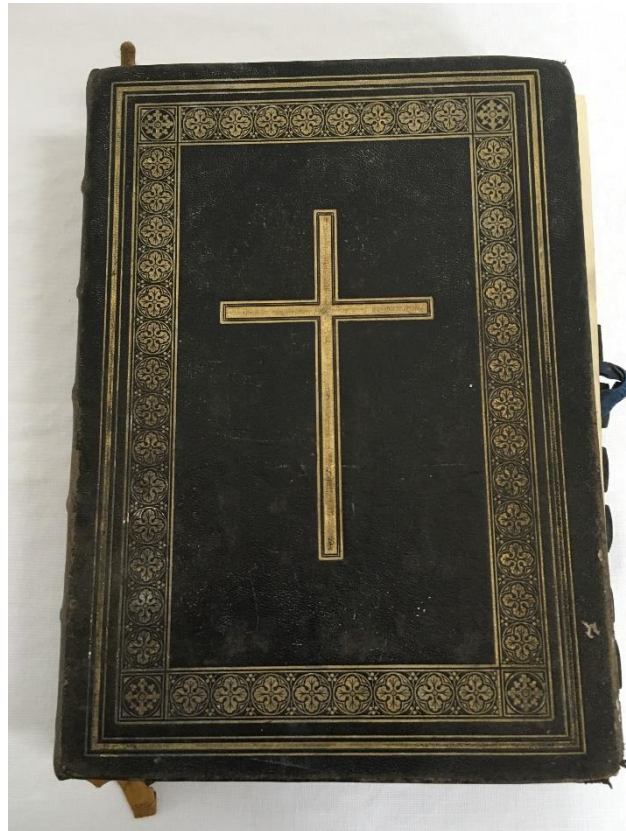
Obr. III/26 Italští kněží v uprchlickém táboře v Mitterndorfu na dobové fotografii. Převzato z *Gli spostati. Profughi, Flüchtlinge, Uprchlíci. 1914–1919*, 1, Rovereto 2015, s. 172.

Obr. III/27 Kostel v uprchlickém táboře v Mitterndorfu na dobové fotografii. Převzato z *Gli spostati. Profughi, Flüchtlinge, Uprchlíci. 1914–1919*, 1, Rovereto 2015, s. 173.

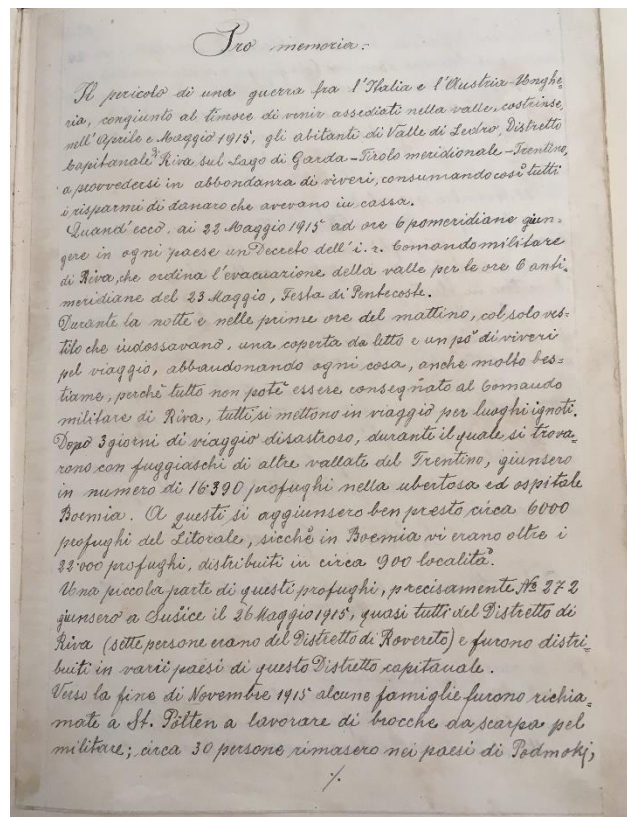
- Obr. III/28** Rozdělování šatstva italským uprchlíkům v Ústí nad Labem na dobové fotografii z roku 1915. Převzato z *Gli spostati. Profughi, Flüchtlinge, Uprchlíci. 1914–1919*, 1, Rovereto 2015, s. 121.
- Obr. III/29** Vyplácení peněžních příspěvků italským uprchlíkům v Moravských Budějovicích roku 1915. Převzato z *Gli spostati. Profughi, Flüchtlinge, Uprchlíci. 1914–1919*, 1, Rovereto 2015, s. 124.
- Obr. III/30** Italští vysídlenci na Svaté Hoře v roce 1915. Převzato z *Gli spostati. Profughi, Flüchtlinge, Uprchlíci. 1914–1919*, 1, Rovereto 2015, s. 140.
- Obr. III/31** Italské uprchlice jako dělnice tabákové továrny v Českých Budějovicích. Převzato z *Gli spostati. Profughi, Flüchtlinge, Uprchlíci. 1914–1919*, 1, Rovereto 2015, s. 313.
- Obr. III/32** Italská škola v Českých Budějovicích. Převzato z *Gli spostati. Profughi, Flüchtlinge, Uprchlíci. 1914–1919*, 1, Rovereto 2015, s. 376.
- Obr. III/33** Italští uprchlíci jako dělníci Škodovky Plzeň. Převzato z *Gli spostati. Profughi, Flüchtlinge, Uprchlíci. 1914–1919*, 1, Rovereto 2015, s. 321.
- Obr. III/34** Italští uprchlíci jako výrobci hřebíků. Převzato z *Gli spostati. Profughi, Flüchtlinge, Uprchlíci. 1914–1919*, 1, Rovereto 2015, s. 326.
- Obr. III/35** Italští uprchlíci při sběru brambor. Převzato z *Gli spostati. Profughi, Flüchtlinge, Uprchlíci. 1914–1919*, 1, Rovereto 2015, s. 335.
- Obr. III/36** Tabulka italských vysídlenců na Sušicku. Soupis obsahuje jméno a příjmení italských uprchlíků, kteří se objevili v jednacích protokolech Okresního hejtmánství v Sušici, dále je uvedeno místo, odkud byla jejich žádost podána. Sestavila autorka.

Obrazové přílohy

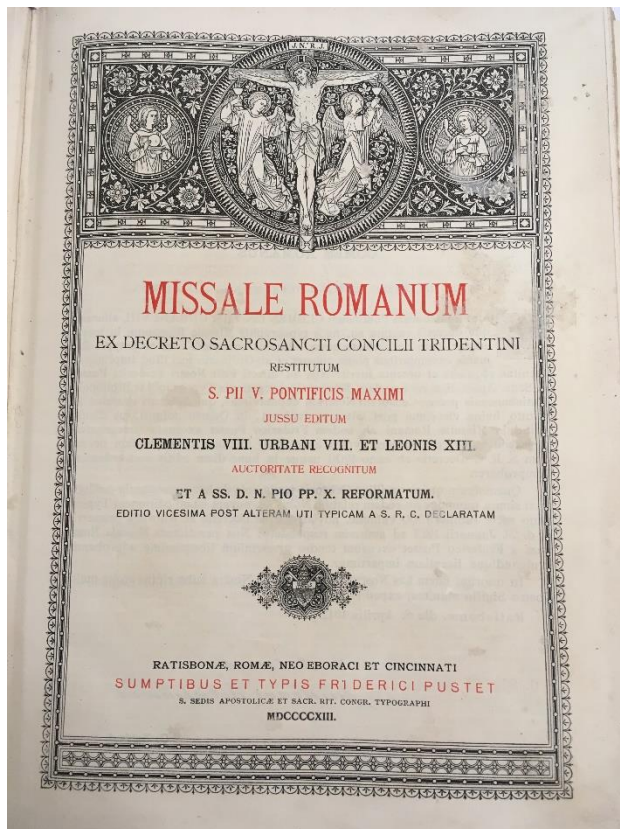
I. Prameny

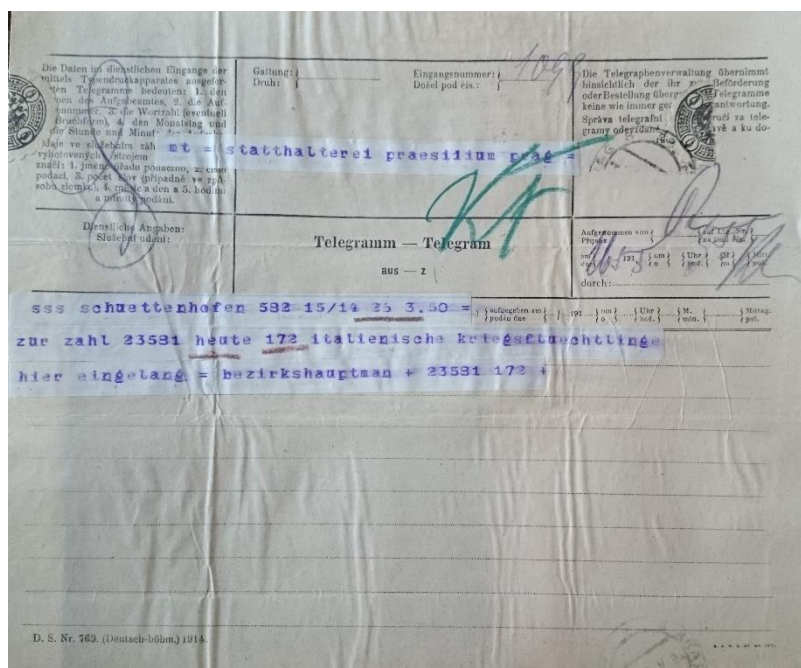
Obr. I/1 *Missale Romanum*, Regensburg 1913: Pustet, Friedrich.

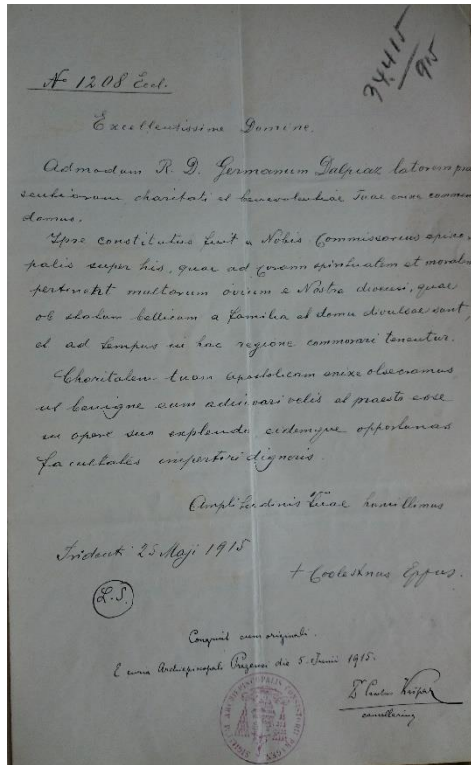
Obr. I/2 První strana Listu *Pro memoria* italského duchovního Dona Riccarda Marzadra, vloženo do *Missale Romanum*, Regensburg 1913: Pustet, Friedrich.

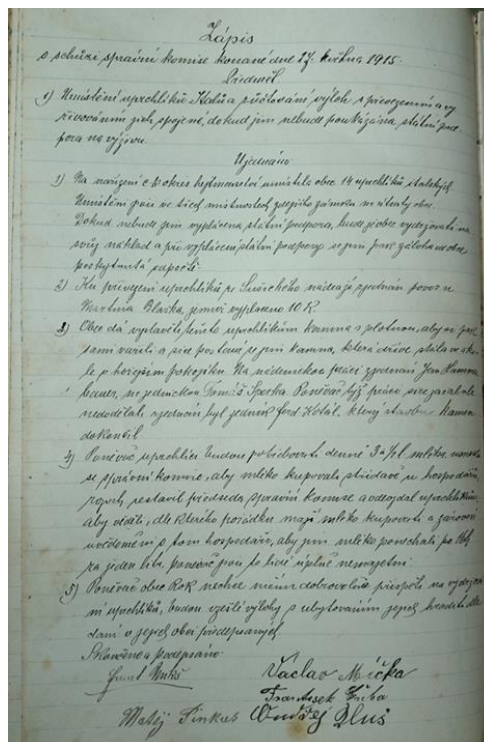
Obr. I/3 Titulní list *Missale Romanum*, Regensburg 1913: Pustet, Friedrich.

Obr. I/4 Telegram Okresního hejtmanství v Sušici Presidiu Českého místodržitelství v Praze z 26. 5. 1915 informující o příjezdu 172 italských vysídlenců do Sušice.

Obr. I/5 Dopis v latině od tridentského biskupa Celestina Endriciho pražskému arcibiskupovi, v němž jmenuje sekretáře tridentské kurie Germana Dalpiaze biskupským komisařem pro všechny uprchlé katolíky tridentské diecéze.

Obr. I/6 Zápis o schůzi Správní komise Podmokly

382	otto	otto	Antonschneider	13	1
	otto	Joh. Fuchs			22
383	Bergme	Karel Schmitz	P. Pauselot	13	3
	Jubambach	zn. Heintz	Simchen		2
	zipp 1412	57556			
384	Jarm. maot	klasi narozeni	Lavin. in. Pz. komika	2	8
	Bnkronitz	stal uprchl. Angeliny	ni. Suisice		1
	4/7. 10	Dal Booco	Ret.		123
385	Spandell	peto Salmsterg	P. G. Lindkrantz	6	13
	Ambratic	St. Coo. Sehecosta			2
	4/7. 565	57641			
386	otto	peto Salmsterg			13
	Abkerleinwald	57100			2

Obr. I/7 Jednací protokol z roku 1916

Číslo postup.	Rok, měsíc a den		Místo úmrtí, číslo domu, okresní soud, okresní hejtmanství	Zemřelý
	úmrtí	pohřbu		Jméno, příjmení; stav a bydliště (při chlapcích rodiště); při dítkách jméno a příjmení, stav rodičů; při ženách a vdovách jméno, příjmení a stav muže
84.	7. května 19. 16.	9.	Suisice č. 48-I, okres soud a hejtm. Suisice.	Josaf Lang, trávnický dělník v Suisici; manžel Boženy, vdově dříve manžel roz. Lestopadník z Pavčic.
85.	9. května 19. 16.	12.	Suisice (veřejná nemocnice); okres soud a hejtm. Suisice.	Terezie Máchová - ova, rozená z Březce; Zvotok, obec Strádná, okres Strakonice.
86.	13. května 19. 16.	15.	Suisice č. 21-I, okres soud a hejtm. Suisice.	Barthol. Maroni, rolník v Březce; otec Terezie z Pralaku; vdovec po své roz. Das-sati z Březce.

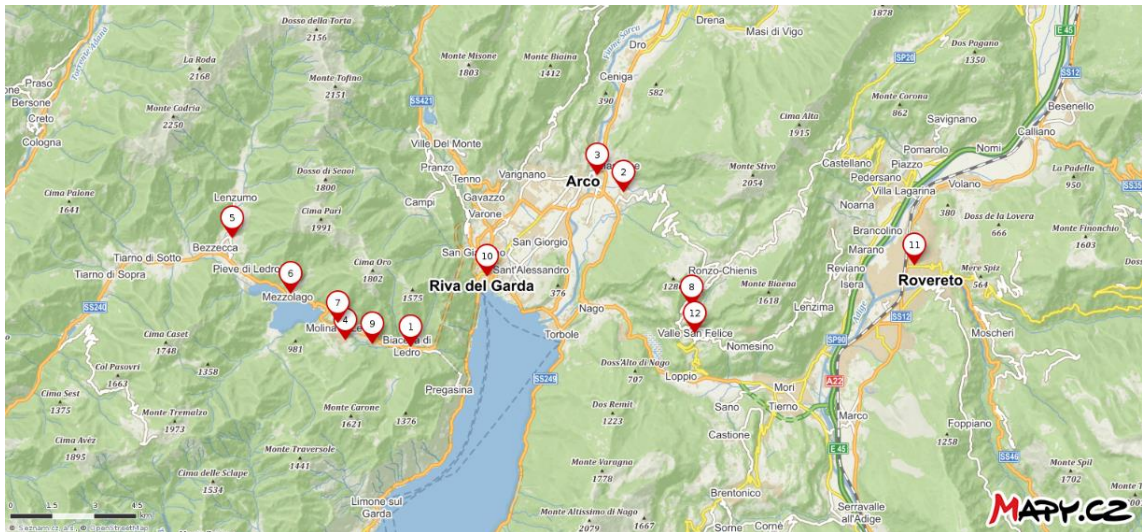
Obr. I/8 Matriční zápis z roku 1916

Ve školním roce 19¹⁵76 zřízena v městě našem
tříškolá pro vlášské uprsklíky; umístěna byla v
dudově obřemých škol. V učování účastnilo se 30 dí-
tek, které vyučovala vlášská učitelka, která s uprsklí-
ky zároveň do města našeho je dostala a vlášský du-
chovní, který tří pro uprsklíky vlášské botroslužby
konal v kostele u uličky Boží.

Vlášská škola

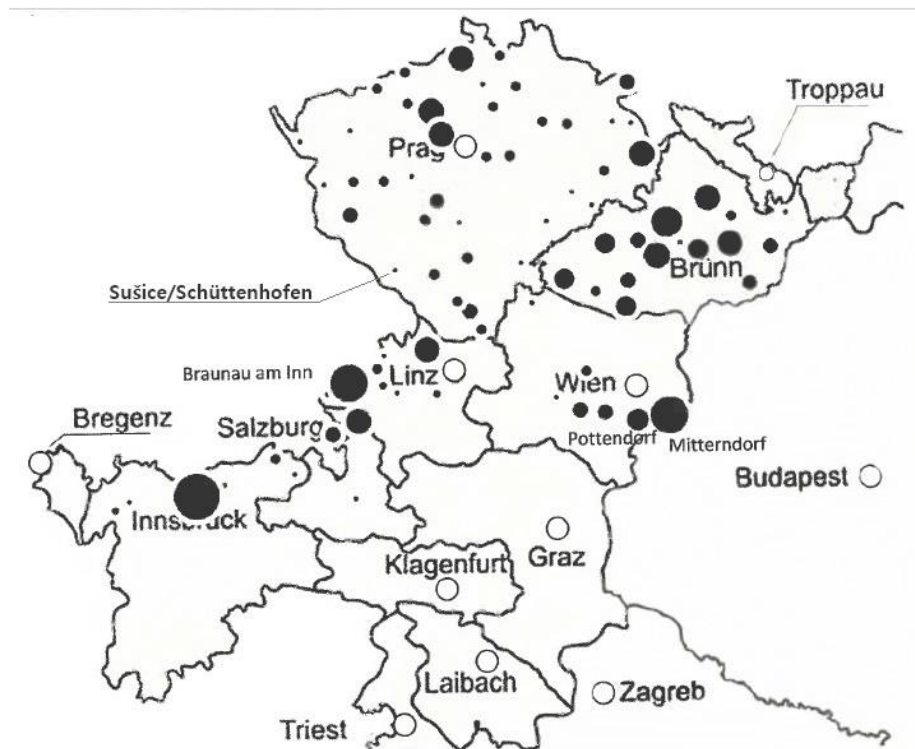
Obr. I/9 Kronika Obecné školy v Sušici z let 1892–1919

II. Místa

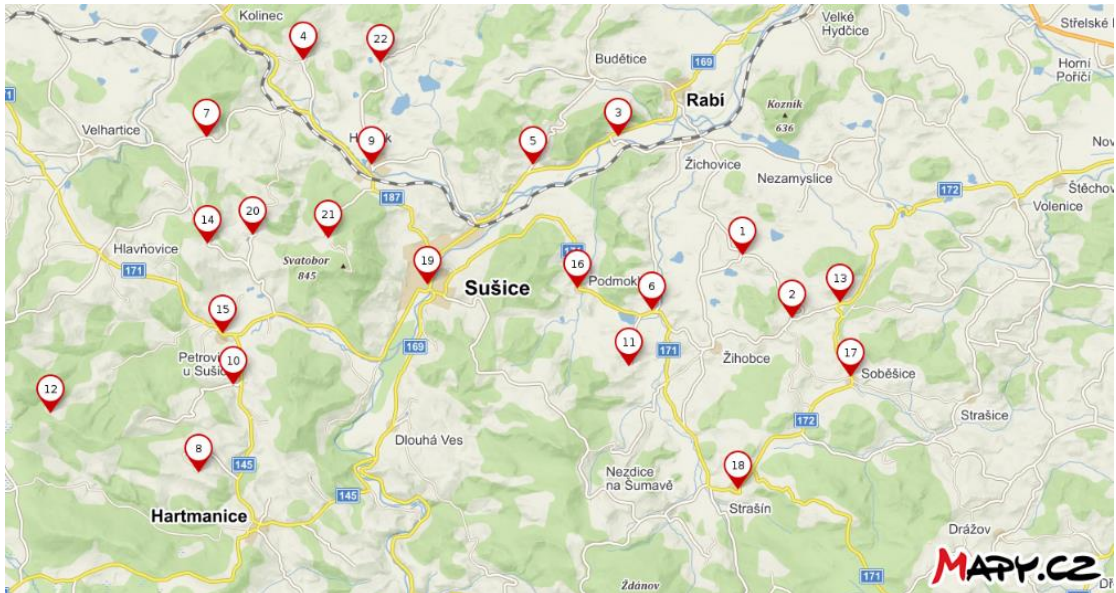

Obr. II/10 Mapa míst v Jižním Tyrolsku, odkud pocházeli italští vysídlenci na Sušicku.

1. Biacesa, 2. Bolognano, 3. Caneve di Arco, 4. Legos, 5. Locca, 6. Mezzolago,
7. Molina di Ledro, 8. Pannone, 9. Prè di Ledro, 10. Riva, 11. Rovereto, 12.
- Valle San Felice

Obr. II/11 Mapa míst v habsburském soustátí, do kterých byli umístěni třetinaštití vysídlenci.

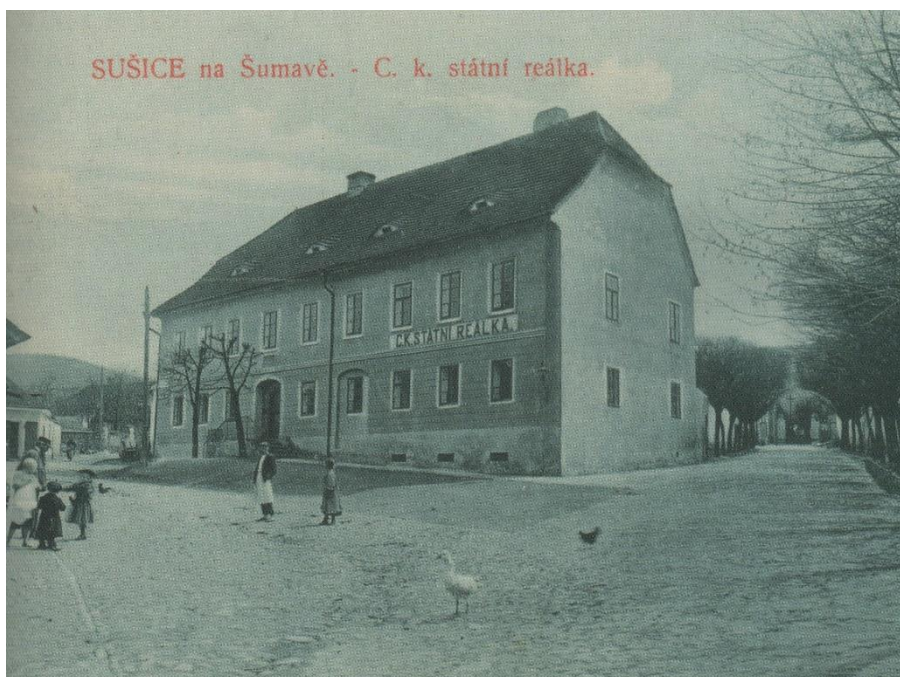

Obr. II/12 Mapa míst na Sušicku, kde pobývali italští vysídlenci.

1. Bílenice, 2. Bukovník, 3. Čepice, 4. Čermná, 5. Dobršín, 6. Dražovice, 7. Hory Matky Boží, 8. Hořejší Těšov, 9. Hrádek u Sušice, 10. Jiříčná, 11. Kadešice, 12. Kochánov, 13. Mačice, 14. Maršovice, 15. Petrovice, 16. Podmokly, 17. Soběšice, 18. Strašín, 19. Sušice, 20. Svojšíce, 21. Vodolenov, 22. Zbynice

Obr. II/13 Měšťanský dům čp. 21/I v Sušici ve 40. letech 20. století

Obr. II/14 Dům čp. 60/III v Sušici na dobové fotografii z roku 1906

Obr. II/15 Zámek v Podmoklech na fotografii pořízené kolem roku 1925, která zachycuje obyvatele zámku rodinu Pauknerovu a na balkóně rodinu Blažkovu.

Obr. II/16 SOLO Sušice na přelomu 19. a 20. století

Obr. II/17 Zaměstnanci sušického pivovaru na nádvoří domu čp. 52/1 na fotografii z počátku 20. století

Obr. II/18 Hřbitovní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Sušici po Mirwaldově úpravě
na dobové fotografii z roku 1910

Obr. II/19 Hřbitovní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Sušici dnes

Obr. II/20 Interiér kostela Nanebevzetí Panny Marie v Sušici

Obr. II/21 Zámek Loučová

Obr. II/22 Stavení U Fuksů čp. 22 v Kadešicích kolem roku 1920, v jehož těsné blízkosti byli ubytováni italští vysídlenci.

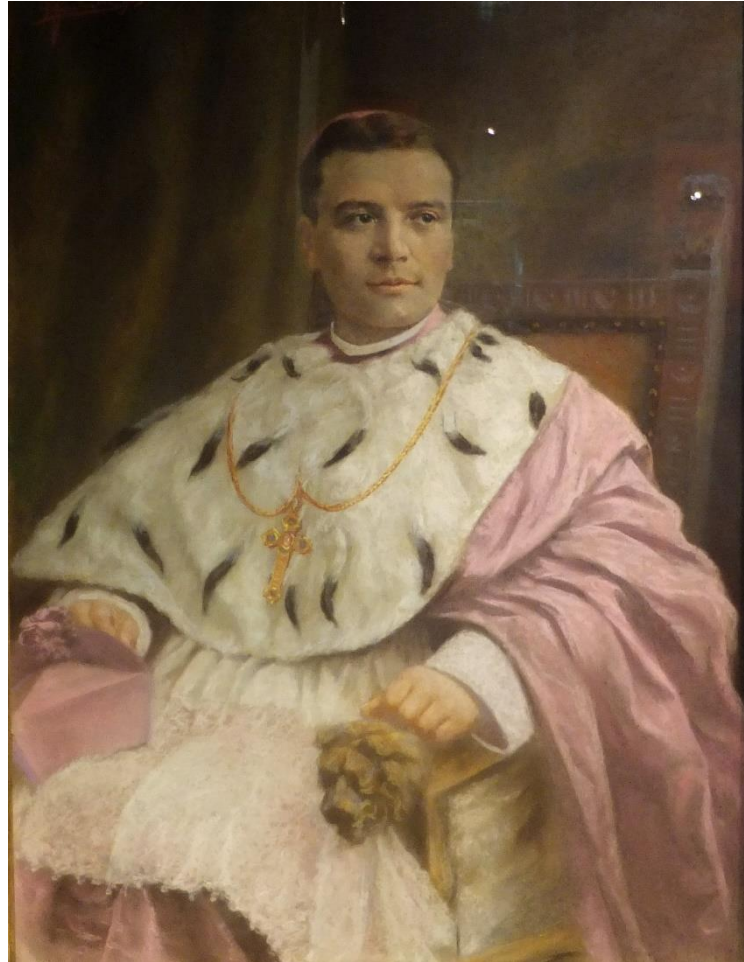

Obr. II/23 Dobová fotografie uprchlického tábora v Mitterndorfu

Obr. II/24 Dobová fotografie uprchlického tábora v Braunau am Inn

III. Lidé

Obr. III/25 Tridentský biskup kníže Celestino Endrici (1866–1940) na portrétu od Giovanniho Battisty Chiocchettiho z roku 1905

Obr. III/26 Italští kněží v uprchlickém táboře v Mitterndorfu na dobové fotografii

Obr. III/27 Kostel v uprchlickém táboře v Mitterndorfu na dobové fotografii

Obr. III/28 Rozdělování šatstva italským uprchlíkům v Ústí nad Labem na dobové fotografii z roku 1915

Obr. III/29 Vypłacení peněžních příspěvků italským uprchlíkům v Moravských Budějovicích roku 1915

Obr. III/30 Italští vysídlenci na Svaté Hoře v roce 1915

Obr. III/31 Italské uprchlice jako dělnice tabákové továrny v Českých Budějovicích

Obr. III/32 Italská škola v Českých Budějovicích

Obr. III/33 Italští uprchlíci jako dělníci Škodovky Plzeň

Obr. III/34 Italští uprchlíci jako výrobci hřebíků

Obr. III/35 Italští uprchlíci při sběru brambor

Andreas Pion	
Attilio Delai	
Bartoli Vincenzo	Riva
Benini Maria	Sušice
Beretta Adelina	Podmokly
Beretta Bartolo	Podmokly
Beretta Giuseppe Antonio	Riva
Blumini Maria	Sušice
Brighenti Aurelie	Podmokly
Brighenti Beretta Celestina	Lukau
Brighenti Josef	Podmokly
Campedelli Marie	
Campedelli Nicollo	Calliano
Campregher Celestino	Kadešice
Colo Lucia	Sušice
Dalbosco Angelina Marie	Soběšice
Dalbosco Angelo	Katzenau
Dalbosco Josef	Soběšice
Dalbosco Mabile	Soběšice
Dalbosco Marie	Soběšice
Dalbosco Rosina	Soběšice
Dassati Comelio	Riva
Dassati Diomíra	Soběšice
Dassati Giacomo	Mittendorf
Dassati Giovano	Sušice
Dassati Giuseppe Maroni	
Dassati Marie	Hrádek
Dassati Vittorio	Sušice
Dassati Zenone	Prag
Dassatti Teresa	
Degiacomo Bernardo	Riva
Degiaconi Aneta	
Degiacconi Cirillo	Sušice
Desatti Basilio	Sušice
Dessati Anděla	Sušice
Don Riccardo Marzadro di Locca	Sušice
Franzinelle Konstantini	Prag
Franzinelli Giovanni	
Giacomelli Albino	Kaztenau
Giovanni Carolla	Riva
Kasian Petro	Soběšice
Maino Angelo	
Maino Luigi	Kadešice
Maino Mario	Kadešice
Marchi Marko	Sušice
Marchi Orette	Prag
Maroni Alcide	Sušice
Maroni Bartolo	Sušice

Maroni Erzilia	Sušice
Maroni Ida	Sušice
Maroni Josef	Seewiesen
Maroni Rodolfo	Sušice
Mazzurana Kateřina	Sušice
Mazzurana Luigi	Sušice
Micheletti Celeste	Katzenau
Micheletti Lucia	Sušice
Micheletti Nicolo	
Micheletti Oswaldo	Dobršín
Michelotti Alfonso	Riva
Penner Pietro	Kladno
Piva Andrea	Sušice
Prandi Arnaldo	
Prandi Giovanni	Kladno
Prigenti Jos.	Hořejší Těšov
Rissatti Romia	Sušice
Rizzardi Albino	Petrovice
Rizzardi Alžběta	Sušice
Rizzardi Giacinto	Petrovice
Rizzardi Giuseppe	Petrovice
Rizzardi Solvie	Innsbruck
Rizzardi Vittore	Jiřičná
Rizzardo Silvio	St. Pölten
Salvini Angelina	Kadešice
Segal Elise	Prag
Silvestro Luigi	Mačice
Tamburini Francesca	
Tamburini Johann	Kochánov
Trentini Domenica	Podmokly
Trentini Marie	Prag
Trentini Pietro	Podmokly

Obr. III/36 Tabulka italských vysídlenců na Sušicku. Soupis obsahuje jméno a příjmení italských uprchlíků, kteří se objevili v jednacích protokolech Okresního hejtmanství v Sušici, dále je uvedeno místo, odkud byla jejich žádost podána.